

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XLVI. De intensione qualitatum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](#)

quies opponuntur priuatiue illig autem mutationes in rigore non opponuntur, quia termini contrariae in esse remisso ut sic vere ac formaliter contrariae non sunt. Vnde cum Aristoteles negat in 5. Physic. motus contrarios posse esse simul, loquitur proprie ac formaliter de contrariis, quatenus veram oppositionem habent: sicut etiam in vniuersum negat contraria posse esse simul: quod intelligendam est secundum cum statum in quo vere sunt contraria.

Atq; hinc colligimus, quando termini mutationum ita se habent, vt in nullo gradu possint esse simul, tunc etiam mutationes contrariae in nullo gradu fieri posse simul in eodem subiecto. Exemplum sumere possumus ex motu locali, nam quia idem corpus non potest esse simul in duobus locis, nec secundum se totum, nec secundum eandem partem, ideo non potest moueri simul motibus contrariis secundum totum, aut secundum eandem partem. Anima vero rationalis, quae informat diuersas partes, simul potest cum illis moueri motibus aliquo modo contrariis, quia simul esse potest tota in diuersis locis partialibus. Et consimili ratione existimo, actiones animi vitales & immanentes contrariae simul esse non posse etiam in gradib. remissis: quia actus ipsi virales quo ad hoc maiorem habent repugnantiam, quam aliæ qualitates physicæ, vel quam ipsi habitus, propter intrinsecum & actualem modum afficiendi, quem habent, & quia unus actus actualiter destruit obiectum alterius. Nec refert, quod interdum potest homo tristari ac delectari: quia, ut notauit Alexan. lib. i. natur. question. in 12. & ex illo Zimara in tabula, verbo, *Contraria*: & D. Thom. 3. pars quæstione 84. artic. 9. ad 2. hi actus vitales non sunt contrarii, nisi sint de eodem obiecto: nemo autem simul tristatur & gaudent de eodem obiecto, formaliter loquendo, sed de diuersis: quod latius notaui & explicui in 1. tom. 3. p. disp. 28. sect. 3.

Satis fit fundamentis contraria sententiae.

XIV. Fundamentum igitur principale contraria sententia solutum iam est. Ad secundum vero argumentum, quod est de qualitatibus mediis inter extreme contraria, respondetur, verum esse interdum qualitatem medium esse vere ac per se unum, in qua non sunt contraria formaliter in esse remisso, sed tantum virtualiter. Et probabile est huiusmodi esse colores medios, rubrum, viridem &c. quia reuera sunt propriæ species coloris. Et fortasse de his loquitur Commentator 4. Metaphys. text. 27. vbi ait, contraria habentia medium, esse in medio in potentia, non in actu, id est, virtualiter, & non formaliter: statim enim adhibet exemplum de albedine & nigredine, ut sunt in colore medio. Quod expresse declarat 10. Metaphys. text. 7. dicens. Non debet aliquis dicere, quod colores componuntur ex duobus scilicet albo & nigro: nempe formaliter. Et eodem modo posset exponi Diuus Thom. in 3. distinctione 14. articulo 2. quæstione 3. ad primum cum ait, In minus albo non est aliqua nigredo, sed albedo minus intensa. Quamquam ibi potius videatur loqui formaliter de minus albo ut sic: quod per se nec colorem medium, nec nigredinem requirit, sed albedinem remissam. Itaque non negamus, quin aliquando medium inter contraria esse possit vere unum & virtute tantum continens extrema, & non formaliter, etiam in esse remisso, non quia repugnet omnia contraria sic esse simul, sed quia in aliquibus mediis qualitatibus sit perfecta mixtio, per transmutationem extremon in unum medium virtute continens extrema. Haec autem mixtio non potest fieri semper in omnibus contraria, sed solum imperfecte per formalem coniunctionem veriusque contrarii in esse remisso, ut de rapiditate ex frigore & calore composita ostensum est. Et in habitibus anima id est iam manifestum, non enim coalescit unus simplex

habitus ex virtu, & virtute oppositis in esse remisso. Cur autem in quibusdam contrariis derur simpliciter medium virtute tantum continens extrema, in aliis vero minime, ex propriis rationibus diversarum qualitatuum nascitur, non vero ex generali oppositione contrariorum. In quo autem ordine ponendum sit temperamentum, quod erat aliud exemplum tactum in illo argumento, parum nostra refert, nam, quæcunque illud sit, non inde sit qualitates contrarias nunquam posse esse simul in esse remisso. Mihi tamen probabilius est, temperamentum non esse unum simpliciter qualitatem: sed missionem imperficiam, seu collectionem primarum qualitatium in esse remisso cum certa proportione, ut est communior sententia Philosopherum in libro primo de Generatione cap. 10. & 4. Meteor. cap. 1. Quibus locis Aristoteles huc facit sententia: & aperte D. Thom. i. part. q. 76. articulo 4. ad 4. & quodlb. i. art. 6. ad 3. ex quibus testimonis etiam confirmatur superior sententia à nobis posita.

De potentia Dei absoluta, que contraria possint esse simul.

XV.

V L timo loco dicendum superest, an de potentia absoluta possint contraria esse simul in esse intenso. Nam Iauellus & alii videntur hoc virtute negare dum agunt, ex huiusmodi contrariis inferri necessario contradictionem. Sed revera non infertur, etiam illud miraculum admittatur de potentia absoluta. Quia, ut supra dicebam, unum contrariorum non habet immediatam ac formalem oppositionem negatiuum cum alio, sed eas inmediate, quatenus effectus unius est naturaliter incompensabilis cum effectu alterius, quam incompossibilitatem potest Deus impidere, & simul coniungere utrumque effectum positivum in eodem subiecto, ita ut in re simul sit calidum ut octo, & frigidum ut octo. Et tunc in ordine ad diuinam potentiam affirmatio unius non interficit negationem alterius.

Erit autem tum quæstio solum de verbali denominatione, an illud subiectum appellandum sit calidum, vel frigidum, aut neutrum: posset enim imponi nomen quod collectionem virtutum comprehenderet Itaq; generatum loquendo, non inuenio in hoc contradictionem ex præcisa ratione contrarietatis: quia licet haec contrariae qualitates ex sua natura sint aptæ se expellere, non tamen est contra essentiam eorum, quod Deus impedit, ne illa aptitudo in actu reducatur. Sicut etiam naturaliter repugnat duo corpora esse simul in eodem loco, & tamen Deus vincit illam repugnantiam, & simul illa constituit. Idem ergo potest facere in qualitatibus contrariis etiæ quoad gradus repugnantes. Atq; ita tener Palud. in 3. d. 15. q. 2. Qui etiam de actibus vitalibus contrariis idem sentit. Ego vero semper illos excipio proper contradictionem, quam includunt ex parte obiectorum, eo quod unius destruit formale obiectum alterius, ut latius explicui in citato loco 3. p. in 1. tomo, disput. 28. sect. 3. Quibus nihil addendum occurrit: neque ibi dicta hic repetere necessarium est.

DISPUTATIO XLVI.

De intensione qualitatum.

Aec est secunda proprietas qualitatis, quæ declarare hoc loco propositum, quia etiæ natura sua abstrahit à materia, & in rebus spiritualibus inueniri potest. Est autem circa nomen intensionis aduentendum, duob. modis accipi posse. Primo & maxime visitato pro mutatione illa per quam eadem qualitas magis ac magis in eodem subiecto

sequuntur.

secundum eandem partem seu entitatē subiectū perficitur. Dico autem, Eadem qualitas, ut secludam augmentum per additionem nouā qualitatis omnino distingue, quia de hoc satis dictum est in disputatione de habitibus. Dico etiam secundum eandem partem, ut distinguam intensiōnem ab extensiōne, quae sit per additionem partium qualitatis in diuersis partibus subiectū: estq; eiusdem rationis cum augmēnto quātitatis: vnde non est propria qualitatum, sed cōmūnis aliis formis materialibus, seu quantitatibus. Alio modo sumi potest intensio pro latitudine, seu modo entitatis formē int̄ensibilis & remissibilis, ratione cuius est capax illius mutationis quā intensio etiam no minatur. Hoc igitur loco agimus præcipue de intensiōne hoc posteriori modo, nam tota huius materiæ difficultas consistit in explicanda hac latitudine vel modo talis formæ, ratione cuius potest maiorem vel minorem effectum formale subiectū conferre. In hoc ergo præcipue insistendum est, nam hoc explicato facile reliqua expedientur, quæ ad modum ipsius productionis seu mutationis pertinent: actandē explicabimus, quo modo hæc conditio sit propria qualitati.

SECTIO I.

Virum qualitas int̄ensibilis & remissibilis sit in se int̄ensibilis, vel composta ex gradibus entitatis.

I.

Suppono id, quod experientia notum est, dari qualitates aliquas capaces huius augmenti, quod intensiōnem vocamus. In hoc cōveniunt omnes Philosophi cum Aristotele: & patet, nam eadem aqua, vel manus paulatim fit calidior, nō per extensiōnem caloris ad diuersas partes subiectū, sed secundum eandem partem, vel etiam secundum totum, ipsis sensibus, præsertim tactu, & visu manife stè experimur: & in qualitatibus & subiectis spiritu alibus, in quibus nō est extensiōnem partium, est id euidentius, quia etiam in illis qualitas recipit hoc augmēntum, ut amor, vel voluptas circa idem obiectū. Vnde etiam ex principiis fidei certa redditur hæc veritas, nam gratia, charitas, & fides, augeri & perfici possunt in eodem subiectū int̄ensibili, etiam absque aliqua extensiōne ex parte obiectū: illud ergo augmēntum non potest esse nisi int̄ensuum. Ratio autem cur hic modus entitatis, aut informationis subiecti, qualitatibus conueniat, generatim loquendo alia non est, nisi quia hæc est natura talium formarum: in particuliari vero possunt diuersæ rationes in diuersis qualitatibus assignari, ut in sequente, & in quarta seccio. videbimus.

II.

Quo posserum sententiam videantur. Contra hanc sententiam referri potest opinio eorum qui dicunt, cum forma intendi videtur, non perfici eandem formam, sed mutari vnam imperfectam in aliam perfectiorem. Quam sententiam tenuit Gor fred, quodlib. 11. q. 3. quem fecutus est Durand. in 1. d. 17. q. 7. n. 25. & in eandem citantur Auicenna, Gilber. Porret. & Albertus à Nipho 8. Metaphys. disp. 11. c. 3. & Burl. tractatu de intentione form. Ex qua opinione plane sequitur, vnam, & eandem formam non esse int̄ensibilem & remissibilem, sed inter qualitates eiusdem speciei vnam esse commutabilem in aliam perfectiorem individualiter: & sic dici vnam formā intendi, aut esse intensiōrem alia. Quam vero falsa sit hæc sententia, paulo inferius videbimus.

Prima sententia afferens qualitates, et si intensiō nem recipiant, se int̄ensibiles.

III.

Hoc supposito, difficultas est in quo consistat hæc latitudo int̄ensua qualitatis, & quo modo eadem

forma seu qualitas possit maiorem vel minorem effictum formalem eidem subiectū conferre. In qua re duas inuenio extreme discrepantes sententias. Prima est qualitatem int̄ensibilem & remissibilem in se esse int̄ensibilem in sua entitate, absque illa partium qualitatuum compositione intentiu in ordine ad idem int̄ensibile subiectū: eiusq; intensiōnem & remissionem solum in hoc consistere, quod eadem int̄ensibile forma perfecti, vel minus perfecte afficit idem subiectū. Hæc opinio est communis inter discipulos D. Thomæ, putantq; sumi ex doctrina eiusdem D. Thomæ, 1.2. quæst. 52. art. 1. & 2. & 2. q. 24. articulo 5. Quibus locis Caeteranus idem docet, & 1.2. quæst. 54. articulo 4. & Capreol. in 1. distin. 27. quæst. 2. Heru. ibi quæstionis 5. & quodlib. 6. quæst. 11. Sonec. 8. Meraphysicæ quæst. 21. Iauellus. 6. Idem tenet Henric. quodlib. 5. quæstionis 5. & quodlib. 9. quæst. 13. Et tribuitur hæc sententia Aristor. 8. Physic. text. 84. dicenti. *Ex calido fieri magis calidum, nullo facto in materia calido.*

Fundamentum huius sententia est videtur, quia non possunt in eadem forma accidentalis, informante idem subiectū ut sit, distinguere diuersæ entitatis seu partes eiusdem entitatis, quæ sint inter se realiter distinctæ & vniæ: ergo necessario talis qualitas esse debet simplex. Antecedens probatur, nam vel illi entitatis sunt eiusdem speciei vel diuersarum. Si diuersarum, non poterunt proprie compondere vna qualitatem nisi forte per accidens per quandam collectiōnem vel subordinationem: & ita non poterunt facere intensiōrem qualitatem: quia qualitas int̄ensuota est vna & eiusdem rationis. Si vero illæ entitatis sunt eiusdem speciei, non possunt similesse, & distinguiri in eodem subiectū. Et præterea sequitur extali compositione, intensiōnem qualitatē esse profusus eiusdem rationis cum extensiōne, solumque differere, quod in extensiōne partes qualitatis sunt in diuersis partibus subiectū, in intensiōne vero sunt in eadem parte subiectū, seu in eodem int̄ensibili subiectū. Ex quo sequitur multa absurdum, nimurum, quod sicut multiplicatio extensiōna qualitatē est quātus per accidens ad perfectionem qualitatē, ita etiam intensiōnem. Item, quod sicut illa potest crescere in infinitum, quantum est de se, in subiectū sine parte, ita & hæc possit in infinitum procedere, quantum est ex se, per cōgregationem plurium partium similiū eiusdem qualitatē in eadem parte subiectū: nam si non repugnat aliquem numerum partium qualitatē congregari in eadem parte subiectū, nec maiorem, & maiorem in infinitum repugnat. Et alia similia absurdia possunt facile inferri, quæ inferius etiam attinguntur.

Primus modus explicandi dielam sententiam, referuntur & improbatur.

Quoniam vero difficile est explicari, quomodo eadem qualitas int̄ensibilis possit habere diuersos modos informantū subiectū perfectius aut minus perfecte, ideo in hoc explicando non parum laborant autores præmissæ opinionis, & inter se dissident. Nam quidam eorum aiunt qualitatē eandem & int̄ensibilem secundum entitatem essentia posse habere existentes diuersas, vnam perfectiōrem altera, & in hoc differere formam intensiōnem remissa quod haberet perfectiōrem existentiam, non vero perfectiōrem entitatem essentia. Ita sentit Aegid. quodlib. 2. quæst. 14. vbi ait, qualitatē nō esse int̄ensibilem secundum essentiam, sed tantum secundum esse in subiectū. Item tenet Astudillo. de Generatio. q. 8. & citat Capreol. in 1. d. 17. q. 1. art. 2. qui non aper te loquitur, imo interdum infinitum oppositum, præsertim in 4. concl. Respondendo autem ad argumenta Gregorii contr. 5. & 6. conclusionem, illam sententiam insinuat, quanquam interdum de existentia,

VII. tia, interdum de inherentia loqui videatur: cum tamen haec distinctae sint.

Hec ergo opinio intellecta de existentia mihi videatur incredibilis & improbabilis. Primo, quia verius est existentiam & essentiam actualēm in re non distinguere, quare impossibile est unam variari, & non aliam. Secundo, quia licet essentia in re distinetur, sunt tamen naturaliter inseparabiles, eo quod existentia sit intrinsecus actus essentiae actualis. Tertio, quia agens quantum inducit de essentia forma, tantum potest inducere existentia: ergo si simul inducit totam entitatem essentiae, simul etiam inducit totam entitatem existentiae. Dices, posse esse impedimentum, per resistentiam ex parte subiecti: Sed contra, quia si est in subiecto repugnantia, quae impedit, ne fiat tota existentia, impedit etiam, ne fiat tota essentia. Pater consequitur, tum quia essentia non fit ab agente, nisi quatenus illi datur existentia: Imo proprie non sit, nisi res existens, tum etiam, quia existentia intrinsecus comitur essentiam, & conuerso essentia afluatur per existentiam: ergo subiectum que impedit, vel non impedit actionem agentis quoad utrumque. Quarto, quia vel ipsa existentia est indiuisibilis entitatis, vel habet partes, ex quibus componitur, & quae paulatim sunt. Si hoc posterius dicatur, eadem difficultas erit de existentia, quae proposita est de essentia: neque est illa ratio ob quam ille modus compositionis magis admittatur in existentia, quam in essentia. Si vero dicatur primum, non magis poterit indiuisibilis existentia esse perfectior, & minus perfecta, quam indiuisibilis essentia.

VIII. Nisi forte quis respondeat, quod Capreolus insinuat, cum forma intenditur, amittere existentiam, & acquirere perfectorem, adueniente una, & deficiente alia minus perfecta. Sed hoc tam est incredibile, quam quod supra ex Goffredo referemus, nempe, in intentione semper amitti totam formam praecedente, & acquiri nouam. Rationes enim, quae contra illam sententiam fieri solent, & que contra hanc procedunt. Prima est, quia actio intensiva non est corruptiva forma, que intenditur: nihil enim corrupitur a suo simili; similiter autem talis actio non est corruptiva ex intentia sui: nisi forma propter eandem rationem, & quia quantum experientia & sensu colligi potest, euidenter est, solem nihil de lumine aeris corrumperet, quando illud perficit: & alioquin nulla est ratio, quae cogat hoc asservare prater omnem sensum, sive in essentia, sive in existentia forma.

V. Secundaria est, quia si in intentione talis sit mutationis, similis fieret in remissione, ergo cum aqua, v.g. se reducir ad pristinam frigiditatem, & remittere calorem, expellit totum calorem perfectum, & alium imperfectum acquirit: a quo ergo agente inducitur ille calor minus perfectus in eo instanti, in quo perfectio expellitur? Suppono enim contra, ium agens omnino esse separatum, & consequenter ab illo produci non posse: nec vero ab ipsa forma aqua, vt per se constat: ergo impossibile est illo modo fieri remissio, sed potius fieret instantanea desitio totius qualitatis contrariae. Hæc autem ratio & que procedit de existentia nam si semel tota existentia caloris expellitur ab aqua, non est agens, à quo alia existentia caloris, licet minus perfecta introduci possit. Dices, manare intrinsecus ab essentia caloris, quae semper manet. Sed contra, quia repugnat existentiam manare auctiue ab essentia, vt supra late tractatum est. Item, quia si tota existentia auferatur, ergo etiam auferatur inherientia, quia haec supponit ordinem naturae existentiam: quomodo ergo potest non corrumphi illa forma, quae naturaliter penderet a subiecto mediano, tali inherientia & existentia.

VI. Tertia ratio est, quia si tota forma mutaretur in intentione, impossibile esset alterationem esse continuam, quod infra probabimus esse falsum. Sequela patet, nam supponamus esse in subiecto calorem

Tom. II. Metaphys.

VII. ut unum, & intendi usq; ad quartum gradum: si ergo calor ille, quando sit ut duo amittitur omnino, & aliis ut duo totus introducitur, & rursus ut ille calor ut duo fiat ut tria debet ipse expelli, & aliis perfectior introduci, interrogando quantum temporis duret in subiecto calor ut duo. Si enim durauit per aliquod tempus: ergo toto illo tempore cessauit alteratio, neque ultra processit, & ita non est continua intensio. Si vero durauit solum per instans procedet ulterius argumentum ad gradum tertium: tunc enim impossibile est calorem ut tria durare tantum per instans, quia non dantur duo instantia immediata, & ideo necesse est, quod duret per aliquod tempus intermedium inter duo instantias incepionis & deltionis, in quo tempore non procedet intensio: nam si procederet, iam corrumperet calor ut tria ex dicta hypothesi: ergo impossibile est intensio esse continua, si in illa sic commutatio rotius forme.

VIII. Et confirmatur ac explicatur, nam si calor ut unum est qualitas indiuisibilis, & similiter calor ut duo est etiam indiuisibilis qualitas distincta a priori. & perfectior illa, eamque expellens a tali subiecto, & sic de ceteris gradibus, interrogando rursus an inter calorem ut unum & ut duo sit alia qualitas media perfectior, quam calor ut unum, & minus perfecta quam ut duo: idemque interrogandum erit in singulis gradibus, scilicet an inter calorem ut duo, & ut tria detur aliquod aliud medium, &c. Si enim non dantur alii qualitates medie, sed immediate fit transitus a prima qualitate, quae dicitur ut unum, ad secundam ut duo, & ab hac ad tertiam, & sic de aliis. Evidens est alteracionem non esse continua, sed fieri quasi per tot saltus, seu mutationes indiuisibilis, quot dicuntur esse gradus qualitatis: quia cum omnes illæ qualitates indiuisibilis sint ex natura rei indiuisibiliter sunt in eodem subiecto, & ideo fieri non possunt, nisi per mutationes intrinsecus indiuisibilis, ex quibus non potest compoti continua successio. Si autem inter qualitates primi & secundi gradus datur qualitas media, quæ ait rursus, an inter calorem ut unum, & illam medium qualitatem decurra la qualitas media: nam si non datur reddit argumentum factum, quia addendo unum vel aliud medium augetur numerus mutationum instantiarum, non tamen propterea sit successio continua. Si vero ultra illud medium datur aliud, & sic proceditur in infinitum, sequitur, in successu continua intentionis infinitas qualitates totales indiuisibilis ac realiter distinctas acquiri & amitti, quod videtur intelligibile. Neque enim potest in mutatione intelligi continuitas, si in ipso termino mutationis non sit: termini autem illi cum indiuisibilis sint, non possunt continuari, & consequenter impossibile est talem multitudinem infinitam, cu[m] discera sit, tempore finito pertransiri, ut probat factum argumentum ex duratione sumptum. Hic autem discursus totus & que procedit de mutatione existentiarum indiuisibilium, ut facile patet applicando rationes sub eadem forma, non enim fundatur in peculiari conditione formæ quoad entitatem essentiae, sed absolute, procedunt de quaenam successione entitatum indiuisibilium.

X. Quarto & ultimo sumitur speciale argumentum contra predictam explicationem, quia in intentione non solum perfectitur forma quoad esse, sed etiam secundum eos, qui hanc in re ipsa distinguunt, ut patet ex Capreolo supra, conclusio 4. ubi adducit Diuum Thomam 2.2. questione 24. articulo 4. ad tertium, dicentem: Propriam vocem ignorare, qui dicunt, qualitatem, cum intenditur, non augeri secundum suam essentiam, sed solum secundum radicationem in esse: Quia cum sit accidentis eius esse inesse: Vnde nihil aliud est ipsam secundum essentiam augeri, quam eam magis inesse subiecto, quod est eam magis in subiecto radicari. Et similia habet D. Thomas quæst. 1. de virtutib. artic. 11. & in 1. sententiarum di-

§. 17. quæst. 2. art. 1. Ex eisdem locis potest hoc ipsum confirmari, nam per intensionem crescit forma in virtute agendi: ergo crescit in ipsa entitate forma, etiam, ut est entitas essentia actualis: quia illa reversa est formale principium agendi, sive habeat esse distinctum, sive non. Virtus ergo agendi non crescit ex solo argumento existentiæ, si haec distincta est, sed oportet ipsam existentiæ augeri.

XII.
Obiectio-
natis.

Dices (quod est argumentum Aegidii) essentia consistit in indiuisibili: nam species sunt sicut numeri 8. Metaphysic. ergo non potest essentia ipsa augeri. Respondeo, in his terminis esse aquiuocationem, ut nota Niphus 8. Metaphys. disp. 11. c. 4. nam augeri existentiam duplice intelligi potest. Vno modo quantum ad partes essentiales ut essentiales sunt, & per genus & differentiam explicari possunt. Et hoc modo est verum non posse augeri existentiam, sed consistere in indiuisibili, & sic tam est verus calor, & tam essentia liter perfectus ut unum, ac ut octo. Alio vero modo potest dici augeri existentia quantum ad entitatem ipsius existentie, & quasi integratatem eius, ut v.g. quando linea bipedalis fit tripedalis, existentia linea. Metaphysic. seu essentialiter non augetur, tamè ipsam entitas existentia linea augetur, & fit maior quasi integraliter, & idem est suo modo in aqua vel in igne. Ad eundem ergo modum dicimus, per intensionem perfecti plamer existentiam formæ, non quia fiat essentia liter perfectior, sed quia entitatibus, modaliter, aut integraliter, vel quoque alio nomine appellatur, ipsam entitas existentia formæ perficitur, de qua perfectione inquiritur in quo consistat, si forma ipsa, & entitas existentia indiuisibilis est, cum ostensum sit, non posse consistere in variatione formarum, aut existentiarum.

Proponitur secundus modus explicandi eadem sententiam, & impro-
batur.

§. 18. Est igitur secundus modus explicandi eadem primam sententiam, nimur, eandem indiuisibilem formam magis aut magis perfici per intensionem, quia magis ac magis educitur de potentia subiecti, per quam educationem magis ac magis radicatur in subiecto. Ita loquitur etiam Capreolus supra conclusione 5. Caetan. i. 2. quæstionis 2. articulo secundo, in fine. Sed cum educi de potentia subiecti nihil aliud sit, quam quod id, quod erat in potentia tantum, fiat in actu, dependent & in fieri, & in esse à subiecto, explicandum supererit his auctoribus, quomodo illa forma magis ac magis educatur, si entitas eius indiuisibilis est. Nam cum primum talis forma ceperit actu esse in talis subiecto, educta fuit de potentia in actum. ergo, si est indiuisibilis, cum primum fuit educta, tota fuit educta, & secundum se totam, nam in re indiuisibili non potest intelligi, quod secundum aliquid sit educta, & secundum aliquid maneat in potentia: sic enim autres indiuisibilis in re ipsa dividitur, aut eidem rei indiuisibili contradictroria simul tribuuntur, scilicet esse in actu, & manere in potentia. Quomodo ergo eadem forma indiuisibilis potest magis ac magis educi? Aut quid est illud, quod de nouo educitur, si tota forma prius eduta erat?

XIV.
Eiusmodi pra-
dictio nati-
vus.

Ad hoc responderi potest ex dictis auctoribus, formam indiuisibilem magis ac magis educi, idem esse, quod magis ac magis vniuersitatem subiecto. In huiusmodi enim forma accidentaliter duo sunt, unum est entitas formæ, in qua includo existentiam actualiter cum existentia, sive haec distincta sit, sive non, nam ad presentem non refert, ut ex dictis contra precedentem sententiam constat. Aliud est vniuersalitatem existentias ad subiectum: quam esse aliquid ex natura rei distinctum ab ipsa entitate forme, sepe est in superioribus ostensum, praesertim disp. 15. Præter haec autem duo nihil

aliud fingi, aut excogitari potest in huiusmodi forma, praesertim quod possit ad intensionem conferre. Cum ergo ratio facta, evidenter ostendat, formam ipsam, si indiuisibilis est, & semper eadem manet, non posse secundum existentiam suam magis ac magis educi, sed simul totam, relinquitur ut illa major educio solum posse in unione confidere: utrumque enim sit per educationem, & ideo ut forma dicatur magis educi, sat est, ut magis vniuersitatem, propter quod etiam optime dicitur magis radicari. Et ita tandem videtur hanc sententiam expondere Caet. citato loco, ubi ait, per intensionem simpliciter existentiam formæ perfici. In hoc ipso, quod subiectum sibi magis subiectum formaliter, ipse non explicat. Videatur autem id docere D. Tho. 2.2. q.24. art. 5. ad 3. vbi ait, In mutatione secundum magis & minus. Non oportet, quod aliud infra quod prius non infuerit, sed quod magis inficit, quod prius minus inveniat. Idem autem sunt inhaesio, & vnius. Tota ergo augmentatio aut perfectio intensionis est in unione, seu ratione vniuersis. Atque hec exposicio videtur communius recepta in Schola D. Tho.

Contra eam vero applicari posse videntur, cum ea dem proportionem & efficaciam, rationes omnes que contra precedentem expositionem allatae sunt. Duo bus enim modis intelligi potest hec mutatio, vel maiori perfectio in unione formæ, qua intenditur. Primo, quod ipsa etiam vnius indiuisibilis sit, & consequenter tota simul fiat, ac subinde non percipiatur, nisi quatenus quædam imperfecta vnius tollatur adueniente alia perfectiori per actionem intensum. Secundo modo intelligi potest in ipsam vniione esse quædam latitudinem, ratione cuius paulatim fieri & crescere possit, ad eum modum, quo vnius anima rationalis ad corpus crescit crescente corpore, seruata differentia, quod hic augmentum est ex ensu, ibi vero intensum. Si ergo haec sententia intelligat, vniuem fieri & perfici priori modo contra eam manifeste procedunt rationes factæ contra precedentem. Prima, quod per intensionem nihil possumus tollitur à forma, qua intenditur, nam agens simile non dissolvit vniuem similes formæ: neq; id est consentaneum rationi, aut sensui. Secunda, quia alias existiam in remissione dissolueretur statim principio tota vnius, neq; esset agens a quo posset iterum formaviri: vnde non fieret remissio, sed totalis corruptio formæ.

Tertia, quia non posset alteratio esse coenititia, quia si vnaquaque vnius in se est indiuisibilis, tota simul per mutationem in indiuisibilem fieri debet, & consequenter intensionis erit successio mutationum indiuisibilium quæ non potest esse continua, tum quia indiuisibilia continuari non possunt: tum etiam, quia secundum coexistentiam ad tempus nostrum fieri non potest, vt omnes mutations illæ durent per solum instantes, si immediate & sine interruptione actionis vna post alteram succedit: quia post instantes immediate sequitur tempus: si ergo vna durat per solum instantes, altera qua immediate sequitur, necessario durat per tempus, quia incipit coexistendo temporis, quod tempus durationis eius necessario erit ita determinatum, ut claudatur inter duo instantes: quorum vnum instans ultimum non esse talis mutations per respectum ad nostrum tempus, aliud vero sit instantes destinationis: nam siue a signetur extrinsecce per primum non esse, siue intrinsecce per ultimum sui esse, aliquod tamen a signandum est. Pro illo ergo tempore non procedet intensionis, sed in eodem statu manebit, & ita non erit continua. Quod si mutations illæ non immediate sibi succedant, sed inter vnam & alteram tempus aliud intercedat, iam erit discreta, & non continua actio.

Quarta ratio sit, quia hoc modo non perficeretur forma, qua intenditur quoad existentiam existentia aut existentia, sed solum quoad vniuersalem seu inha-

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

rentiam: quod est contra Diuum Thomam, & rationes superioris factas. Vnde Caetanus supra, dicit essentiam formę perfici hoc ipso, quod subiectum sibi magis subiicit. Et infra ait. Semper quando est intensior, fit perfectior secundum essentiam, esse, & messe subiecto. Et idem fecit Capreolus & alii. Nihilominus tamen probatur sequela, primò à simili, nam cum anima rationalis vnitur majori corpori aut melius disposito, non perficitur in entitate sua essentia, quia solum perficitur in vnione: ergo si dum forma intenditur sola vno perficitur, non perficitur ipsa forma secundum entitatem essentiae, vel existentiae. Deinde, quia si supponamus, duos calores, vnum intensem & aliud remissum, separari à subiecto: & ita conseruari, iuxta prædictam sententiam, illæ due qualitates erunt æque perfectæ: ergo signum est, calorem intensorem non fuisse factum perfectiore in sua entitate essentiae, aut existentiae. Ratio denique est, quia vno est aliquid ex natura rei distinctum ab entitate formae, & sola vno est, quæ perficitur: ergo non perficitur entitas ipsius formæ in se. Dicetur fortasse, verum quidem esse non perfici entitatem formæ alia perfectione distincta ab vnione, per ipsam vero perfici: quia ipsa inherētia est naturalis modus, atque adeo perfectio talis forma. Sed hoc modo etiam potest dici perfici anima, dū vnitur corpori, non tam vere ac proprie dicitur perfici in entitatibus essentiis. Et quidquid sit de modo loquendi, id non videtur ad rem ipsam sufficere, ut probare videtur ratio à posteriori sumpta ex virtute agendi, quæ crescit per intensiōnem, nam forma non agit formaliter per inherētiam, sed per suam entitatem: ergo cum crescat interna vis agendi, signum est, ipsam entitatem in se ipsa augeri & perfici. Nec refert dicere, inherētiam esse conditionem requisitam ad agendum, & ex perfectione conditionis requisitæ solere etiam augere facilitatem aut vim agendi, saltem quod modum, vel quia tolluntur impedimenta. Hoc (inquam) non facit est, nam inherētia in tantum est accidenti necessaria ad agendum, in quantum est illi necessaria vel possit esse, si ergo tota entitas & existētia qualitatis æque bene conservatur in esse secundum se ipsam cum imperfecta inherētia, sicut cum perfecta, etiam si non æque se communicet formaliiter subiecto, habebit eam vim agendi in aliud, & quæ poterit exercere illam. Maxime, quando subiectum nihil confert ad actionem, nisi ut sustentans talē qualitatem.

XV.
XVIII. Preter has vero rationes possimus addere aliam, quæ peculiariter ostendit, huiusmodi mutationem inherētiae vel vniōnis non esse naturaliter posibilem in forma, præsertim non subsistente, sed dependente in fieri & esse à subiecto per talem vniōnem. Hoc autem declarari potest primo, quia talis forma, cum sit in se omnino vniiformis & indiuīsibilis, non videtur esse capax diuersarum vniōnum indiuīsibilia respectu eiusdem subiecti: vnde enim habere possunt vniōnes illæ diuersitatē?

XIX. Secundo, difficultas intelligitur quomodo una eorum vniōnum sit perfectior alia: si condistinguntur omnino tanquam modi indiuīsibiles, quorum unus non includetur in alio. Interrogo enim, an illi modi in suo ordine sint diuersarum essentiarum, aut quasi eiusdem speciei. Si primum: quomodo possunt esse connaturales eidem qualitatib⁹ simplici secundū speciem? Si secundum: vnde habent illi modi distinctionem in eadem qualitate respectu eiusdem subiecti? Vel si in eis est possibilis illa distinctio, cur non etiam inter partiales gradus forma? Idem quomodo unus est perfectior alio: si sunt eiusdem speciei & omnino simplices vel, si hoc etiam in eis admittitur, cur non in gradibus? Denique, quomodo unus expellit alium, cum sint eiusdem rationis? Et per se est intellectus difficilissimum, quod forma pendens à subiecto amittat vniōnem cum illo, vt in eo magis

Tom. II. Metaphys.

radicetur, eisque perfectius vniatur. Tertio, si illa forma est capax diuersarum vniōnum, cur à principio non vnitur subiecto quantum vniōbilis est. Nam sicut naturalis qualitas naturaliter agit quantum potest, ita etiam naturaliter informat quantum potest, ergo si tota qualitas est in subiecto, necessario vnitur illi perfectissimo modo quo potest, scilicet ex naturali propensione quam habet ad informandum subiectum, secundum quam ex necessitate naturæ causat. Dicetur fortasse, hoc esse verum nisi ex parte subiecti sit impedimentum, vel indispositio. Sed contra, quia interdum est forma remissa, etiam si nulla sit indispositio ex parte subiecti, vt inferius ostendemus. Respondebitur, saltem ex parte agentis semper intervenire aliquid impedimentum, ob quod non potest tam perfecte vniō formam. Sed contra, nam si actio agentis est iuficiens ad producendum totam entitatem formæ cum tota perfectione entitatiua eius: & alioqui subponimus, ex parte subiecti secundum se nullam esse indispositionem vel impedimentum; quæ ratio afferri potest ob quam eadem virtus & efficientia non sufficiat ad vniendam talem formam subiecto quam perfectissime vniō potest? quandoquidem iam illa extrema sibi sunt præsentissima, & inter ea non est repugnantia, sed potius naturalis propensio ad perfectam vniōnem. Quin potius Henricus, & alii, vt supra dixi disputatione decima quinta, probabilitate afferunt, etiam seclusa aetiuitate extrinseci agentis, formam naturaliter esse vniō suo proximo suscepit, si intime sibi adscit, & alias nullum sit impedimentum.

XVI. Supereft ut dicamus de alio membro primi dilematis. Potest enim quis dicere, vniōnem hanc formę intensibilis cum subiecto non esse indiuīsibilem, nec perfici per mutationem vnius minus perfectæ in aliā perfectiōrem, sed habere latitudinem, & perfici per augmentum præexistentis vniōnis. Quem modum videntur magis indicare Thomistæ, & præser-

*Caietani
sententia.*

tim Caetanus citato loco, dum ait. In intensione perfici qualitatem secundum essentiam, esse & inesse, & subdit, Nec aliquis ibi interuenit corruptio, sed sola omnium prædicatorum augmentatio. Verutamen hac etiam pars videtur effacientissimis rationibus impugnari. Et primo quidem, quarta ratio facta à priori membro contra hoc etiam procedit, nimirum, hoc modo non perfici qualitatem quoad entitatem essentiae, sed solum quoad vniōnem, ut facile constabit applicando omnia ibi dicta. Secundo fere totus ultimus discursus factus in præcedente membro procedit etiam contra hanc partem. Nam revera est difficilissimum intellectu, quod entitas indiuīsibilis quoad perfectionem intensiōnem, quæ non est subsistens, sed natura sua necessario vniā & spēdens à subiecto, sit capax diuisibilis vniōnis & habentis latitudinem intensiōnem. Nec latius concipi potest, in quo consistat illa maior, & maior vno, quandoquidem tota forma secundum se totam est vniā tali subiecto. Et conffirmo, nam si tota forma est vniā subiecto: ergo conferit illi totum effectum, quem potest conferre: ergo non potest intelligi quod magis vniatur, aut quod maiorem effectum forminale illi conferat. Prima consequentia patet, quia sicut non potest forma vniā subiecto, quin conferat ei effectum formalem: ita etiam non potest tota vniā, quin totaliter vniatur ad formalem effectum conferendum, quantum potest.

XXII. Sed instatur, tum in forma substantiali, præser-tim illa, quæ informat corpus organicum, quæ non æque informat singulas partes materiae, etiam si tota eis vniatur: tum etiam in quantitate, quæ licet tota sit vniā subiecto, non semper æque extendit, nam interdum occupat maiorem locum, interdum minorem. Sed primum exemplum retorqueri imprimit potest, nam forma substantialis, quatenus indi-

SS 2 uisi-

inūbilis vel similaris est, nō potest habere diuersam, & ināqualem vniōem ad materiam, sed si ut tota informat materiam, ita etiam informat, & vnitur illi quantum potest: ergo similiter qualitas prout est indiūibilis, & respicit idem subiectum, semper informat illud quantum potest. Deinde, in formis substantialibus informantib. corpora heterogeneity (excepta anima rationali) sicut in partibus diueritatis dispositis censentur esse particles vniōes formae ināqualiter perfectæ, ita verisimilius est, etiam ipsas partes formæ esse aliquo modo dissimiles, seu ināquales in suis entitatibus partialibus, nam probabilius est omnes illas formas esse diuisibilis & constantes ex partibus informantibus partes materiæ, non videtur autem verisimile, illas partes formæ, quæ requirunt in materia dispositiones valde dissimiles, se inter se in suis entitatibus omnino similes. Quocirca si proportionalis fiat comparatio, talis forma semper vnitur materiæ, & informat illam quanum potest, comparando, scilicet totam formam ad totam materiam, & singulas partes formæ, ad singulas partes materiæ sibi proportionatas.

De rationali tandem anima, quamvis constet, in diuersis partibus organis diuersos habere effectus accidentiales & secundaries, non tamen est ita constans vniōem ipsa subtiliter aliante ad diuersas partes materiæ esse diuersæ rationis, quia illa diuersitas in effectibus secundariis potest prouenire ex diueritate accidentium, & non ex diuersitate vniōis. Admitamus vero id, quod est satis verisimile, totalem vniōem anima rationalis ad corpus heterogeneum esse in se alio modo heterogeneam, quia, cum dispositiones materiæ multum conferant ad vniōem, verisimile est, partiales vniōes ad partes materiæ diuersimodo dispositas esse in aliquo modo dissimiles, & ināqualiter perfectionis. Hinc vero nullum argumentum ad rem, de qua agimus, sumi potest. Tum quia hoc est singulare in anima rationali propter eminentem perfectionem eius, & quia substantia est: unde etiam habet quod posset tota informare totum, & tota singulas partes, itemq; vt possit tota informare maius & minus corpus extensum, si ne additione ipsi facta, nisi tantum quoad vniōem, quod nulli aliis formæ conuenit. Tum etiam, quia licet hæc anima ināqualiter informet diuersas partes, tamen singulas informant quantum potest, iuxta illarum dispositionem, nec respectu illarum potest illuvio esse magis vel minus perfecta: ex quo, si proportionale fiat argumentum, potius confirmatur quod intendimus.

XXIII. Aliud vero exemplum de quantitate multo minus est ad rem: nam eadem quantitas si in eius entitate nulla fiat: additio vel diminutio, non potest aut diuersam vniōem habere ad materiam, aut maiorem vel minorē effectum formalem ei conferre: semper enim quæ extendit partes materiæ in ordine ad se: extensio autem in ordine ad locum non est formalis effectus quantitatis, sed præsentia localis supposita tali raritate, vel densitate: & vnaquaque ex his formis seu affectionibus semper habet in subiecto totum effectum formalem, quem habere potest ratione sua entitatis. Vnde tandem confirmari potest hic discursus ratione facta in superiori: quia licet daremus in vniōe eiusdem qualitatis indiūibilis: esse latitudinem, nihilominus qualitas semper vniūetur subiecto perfectissime, & quantum posset, præfertim si ex parte subiecti nulla esset indispositione vel repugnancia, quod tamen constat non ita fieri: ergo signum est non consistere intentionem in sola latitudine vniōis.

XXIV. Tertio ac præcipue argumentari possumus ad hominem contra hanc expositionem, quia si vnu formæ, quæ intenditur, habet in se latitudinem intensiūam, aut illa latitudo consistit in hoc, quod illa vnu constat ex partibus in re distinctis, quarum una ad-

ditur præexistenti cum sit intentione, & ex utraque simul consurgit quædam maior vnu, à qua denomi natura magis radicata, & intenta, vel in ipsa etiam vniōne nulla est talium partium distinctio, aut realis additio. Hoc posterius dicimus non potest, primo, quia hoc est assere illam vniōem esse indiūibilis: quia non constat ex partibus in re distinctis. Ex quo aperitur sequitur, talem vniōem necessario fieri unum totam, quia quod indiūibile est, non potest paulatim fieri: quia hoc est fieri per partes, quod repugnat rei indiūibili. Tertio, quia, si netq; in entitate formæ tamen, quam existentia, aliqua sit additio, neq; eria in ipsa vniōne: ergo in nulla re vel modo talis forma fit augmentum: quia augmentum reale sine additione in aliqua re, vel modo reali, nec mente concipi potest: in huiusmodi autem forma tantum est entitas aut vnu eius: si ergo in neutrō horum fit additio in nulla re, vel modo reali fit additio: ergo nullum fit reale augmentum. Et confirmatur, nam ipsa forma dicebarur iuxta hanc sententiam non augeri in se ipsa ratione sui, sed ratione vniōis, quia entitas forma est indiūibilis, & ei ut sic nihil additur: si ergo etiā vnu est indiūibilis, & ei ut sic nihil additur, non poterit ipsa perfici ratione sui, sed ratione alterius. Quid ergo est illud? est sane inexplicabile: & quomodo, cumque explicetur aut fingatur, de illo rufus interrogabo, an sit aliquid indiūibile, vel latitudinem habens, & additionem recipiens: quodecumque enim horum alferatur, simili proportione, & eodemque dilemmate refutabitur. Hoc igitur pars manifeste est impossibilis, consequenter procedendo iuxta illam sententiam.

At vero, si vnu ipsa latitudinem habet, si que fit additio partium vniōis, procedunt contra hanc sententiam omnia argumenta, quibus auctores huius primæ opinionis probant non posse dari latitudinem & additionem partium in ipsa forma, ita ut necessario dicendum sit, vel illa argumenta esse inefficiacia, vel illam sententiam quantum ad id, quod admittit de augmentatione vniōis, esse falsam. Antecedens patet, nam similiter inquirimus, an illæ partes vniōis in eiusdem rationis, vel diuersæ. Si diuersæ, quo modo cōponunt vnu vniōem? Si eiusdem, quomodo sunt simili in eodem subiecto? Quidquid responderent facile applicari potest ad similes interrogations circa gradus formæ. Et simili modo procedi poterit in ceteris argumentis seu rationibus. Suffici enim id explicasse in illo dilemmate, quod est quasi basis, & fundamentum illius opinionis. Et confirmatur tandem, nam in ipsa vniōne intelligitur latitudo, & partium additio, quid cause est, quod in entitate formæ tam impossibilis videatur.

Tertia explicatio prædictæ sententiae improbat.

Tertia & ultima expositio illius sententiae est, XXVI. Qualitatem solum intendi quasi per accidens per abiectionem contraria, vel aliarum dispositionum repugnantium tali qualitatibus. Quæ sententia insinuat ar. Egid. dist. quodlib. 2. questione 14. & 1. de Generazione, quæst. 18. & 15. Hæc vero opinio duplimente potest habere sensum. Primum est, quod ipsa remotio contraria qualitatis vel dispositionis impedientis sit necessaria conditio, ut forma, quæ incenditur, magis astuet, & informet subiectum, quamquam in se perfectior non fiat. Et hunc sensum videtur Aegidius intendere: nihil tamen continet diuersum à præcedente, nam illa ablatio impedimenti quod interdum præstet in subiecto, sine dubio est necessaria ad intentionem formæ, & secundum rationem prædictam in genere cause materialis: subsequitur tamen ex ipsa intentione formæ in genere cause formalis: vnde manifestum est, formaliter ac per se non consistere intentionem formæ iuxta hanc senten-

LVII. sententiam in ipsa abiectione contrarii; & ideo explicandum illi supererit in quo consistat, aut que sit illa maior actio utio subiecti, & an augatur per additionem in ipsa unione, & redeunt omnes discursus facti contra precedentes sententias. Eo vel maxime quod non est in vniuersum verum in intentione formæ ab iici contrarium, aut dispositionem repugnantem à subiecto, vt iam dicemus.

Alius ergo sensus illius sententia est, intentionem formaliter ac præcise consistere in abiectione contrarii vel impedimentorum. Quo sit, vt iuxta hanc sententiam non sit verum & reale augmentum formæ aut effectus formalis eius, sed solum quasi per accidentem, vel quantum ad ablationem impedimenti, vel secundum apparentiam & quoad nos: quia ablati impedimenti illa res perfectius agitur mouet, & id eo a nobis perfectius censetur. Et hoc est primum absurdum, quod ex illa sententia sequitur. Sequela patet, quia formæ & unioni eius nihil possumus additur: ergo possumus non crescere: ergo solum superesse potest aut remoto impedimentorum, aut apparentia quædam. Fallitas autem consequentis iuxta principia fidei est certissima, & in Philosophia clarissima. Primum patet, quia erroneum est dicere, fidem, charitatem, & gratiam non augeri in nobis vere ac realiter, aut illud augmentum positum esse in sola abiectione contrarii: quia gratia vel charitatem nihil est proprie contrarium nisi peccatum, nec fidei nisi infidelitas: quia contraria omnino abiiciunt per minimam gratiam vel fidem, & specie loquendo, & postea possunt illæ qualitates per se augeri ac perfici. Et in beatis lumina gloria, aut visiones inæquales sunt, licet in abiectione contrarium non sit inter beatos propria & formalis inæqualitas. Secundum patet, quia videntur aperte contra sensum negare, sumen perse ac directe perfici in aere, dum magis illuminatur, & idem est in actibus animæ nostræ dum maiori conatu amamus aut intendimus. Vnde etiam sumitur ratio, nam maior vel minor intensio non solum prouenit ex materiali dispositioni recipienti, sed etiam ex parte agentis: si naturæ sit, quia est fortius, aut debilis, vel quia magis vel minus distat: si liberum, quia voluntarie magis vel minus exercet virtutem suam.

LVIII. Ethinc ulterius evidenter concludi potest variis modis, intentionem non considerare in abiectione contriarum vel repugnantium dispositionum. Primo, quia in subiecto omnino non repugnante, vel æque, disposito potest aliqua forma esse magis vel minus intensa ratione agentis, ut exemplis, & ratione oftensum est. Secundo, quia expulsio contraria vel repugnantis dispositionis sit per eandem actionem, per quam intenditur forma dignis enim non remittit frigoris intendendo calorem: & sic de aliis: ergo illa actio præter abiectionem contrariai habet priorem terminum positivum: quia vt sepe dictum est, positiva actio non tendit per se primo ad non esse: ergo ille terminus non est nisi positiva perfectio formæ, quæ intenditur, in qua per se & formaliter consistit intensio: quis enim alius terminus ibi excogitari potest? Nam si quis dicat esse aliquam aliam positivam dispositionem subiecti ratione cuius alia forma magis actuat subiectum, illud est plane falsum, quia ad qualitatem, quæ intenditur, non semper requiritur alia dispositio: alioqui in infinitum procederetur. Et deinde non explicatur difficultas, quia illam et dispositionem quærendum restat, quo modo augatur, cum posset esse maior & minor, & de altera etiam qualitate ad quam disponit restat declarandum, quo modo magis actuat, si ipsa est intensibilis, & necessario recurrentem erit ad aliquem ex modis iam impugnatim. Tertio, quia supra ostensum est, contraria in esse remitto posse simul esse in eodem subiecto: ergo si forma remissa in se est æque perfecta ac intensa quoad entitatem & unionem: cum duo contraria

Tom. II. Metaphys.

sint simul, utrumque habet totam suam perfectiōrem positivam ergo & sunt simul in summo, & vnum non potest esse remissum ob introductionem alterius: neque aliud intensem ob alterius abiectionem. Est enim hic circulus plane impossibilis: quia si forma in se non intenditur, etiam in se non remittitur: ergo quamdiu contrarium manet, nihil illius abiicitur: ergo neq; aliud contrarium intenditur: & è conuerso potest idem argumentum fieri de remissione forme.

Secunda sententia de latitudine qualitatis intensibilis proponitur.

Quoniam ergo nullus probabilis modus relinquitur, quo qualitas intensibilis possit in eodem subiecto realiter augeri, ideo est secunda principalis sententia, quæ affirmat, qualitatem intensibilem esse diuisibilem & compositam ex diversis partibus ipsius formæ, quæ eandem partem subiecti, vel idem intensibile subiectum informant. Et in hac compositione existimant sic opinantes consistere latitudinem intensivam formæ. Addunt deinde, has partes formæ omnino esse eiusdem rationis, nec magis differre inter se quoad suas partiales entitates, quam duas partes eiusdem formæ existentes in duabus partibus subiecti: totumque discrimen earum possumus esse in unione ad subiectum, nam quando sunt in diversis partibus subiecti, augent qualitatem extensivæ, quando vero sunt in eodem subiecto, augent intensivæ. Neque reputant inconveniens, quod duæ partes qualitatis numero distinctæ, inter se tamen unitæ, inlini eidem parti subiecti, quia non accipiunt formaliter individuationem a subiecto, sed ex suis entitybus habentibus habitudines ad tale subiectum quæ habitudines possunt esse numero differentes, etiamsi terminus eorum idem sit. Ex eo vero, quod illæ partes non sunt diuisæ, sed unitæ, & componentes unam perfectam qualitatem, possunt simul esse in eadem parte subiecti: & id non est superfluum, sed ad maiorem perfectionem tum subiecti, tum ipsius qualitatis pertinet. Denique, has partes qualitatis vocat hæc sententia gradus eius: & ideo dicitur communiter iuxta hanc sententiam, intentionem fieri per additionem gradus ad gradum. Hæc sententia sic explicata est multorum Theologorum in 1. distinctione 17. Albert. articulo 10. Bonavent. in 2. part. distinctione articulo 1. questione 1. ad secundum Richard. articulo 2. questione 2. Scotus questione 3. Ocham questione 6 Gabr. Gregorii, & aliorum ibi. Marsilius in 2. questione 1. articulo 1. supposit. 8. Nip. in 8. Metaphysicæ disputatione quinta. usque ad finem, præsertim in 6. & 11. Anton. Andr. 8. Metaphysicæ questione sexta. Tolet. 1. de generatione capite 3. questione quarta. Fundamentum vero huius sententia, impugnando præcedentem, & explicando illam, propositum est, nimurum, quia in hoc genere compositionis nulla est repugnans, & alioqui est necessaria ad saluandam veram intentionem, & inæqualitatem perfectionis, quæ in eadem forma intensa, vel remissa repetitur.

Quæ difficultas in secunda sententia.

In hac vero sententia vnum est mihi difficile, nimirum, quod ponit hanc latitudinem qualitatis intensibilis omnino uniformem, & conflantem ex partibus eiusdem rationis cum partibus extensionis, ut explicatum est. Nam ex hoc sequitur, si duo calores ut vnum existentes in duobus subiectis, in eodem, & in eadem parte ponantur, consurgere ex illis vnum calorem intensorem, nempe vt duo, quod dicti autores facile concedent. Videntur autem inde multa sequi incommoda. Primum, quod hoc augmentum intensivum æque accidentiarum sit formæ, ac extensi-

extensiu[m], quia accidentiarum est qualitat, quod partes eius in eadem vel in diversis partibus subiecti recipiantur: non ergo sit perfectior qualitas per intentionem, magis quam per extensionem.

XXXI. Secundo, quia sequitur huiusmodi augmentum posse procedere in infinitum, & que ac augmentum extensiu[m], consequens autem est praece naturam rerum, quantum ex Physicarum qualitatum experientia colligi potest. Sequela vero patet, quia eiusdem ratione est compositio, & vno duorum graduum caloris in diversis partibus subiecti, & in eadē ergo diuersitas in subiecto non obstat, quominus compositio & vno graduum aque possit in eadem parte subiecti in infinitum procedere, ac in diuersis. Quin potius facilius poterit fieri in eadē parte, quia tunc neque multiplicatio subiecti necessaria est. Et confirmatur ac declaratur, quia non magis repugnat quartum gradum vniq[ue] quinto, quam tertium quarto, & idem est de quolibet gradu respectu vterioris. Dicitur forte, hoc argumento recte probari ex parte qualitatis non esse repugnantiam, esse tamen posse ex limitata capacitate subiecti, quā usque ad tot gradus extenditur, & non ad plures. Sed certe, si gradus illi eiusdem omnino rationis sunt, & ex parte illorum non repugnat esse simili in quoconque numero, non est cur repugnet ex parte subiecti, quia ipsum de se indifferens est, & capax singulorum, & multorum simul, & alioqui illi non occupant locū (ut ita dicam) neque habent effectus repugnantes inter se: cur ergo illa capacitas dicerit limitata, & non potius ex se infinita negatiue, & potentialiter, seu passiue.

XXXII. Tertio sequitur ex dicta sententia, calorem, verbi gratia, ut vnum, sicut potest facere plures calores ut vnum in diuersis subiectis, ita in vno & eodem posse: & consequenter non solum posse facere aqualem calorem, sed etiam intensiore se. Sequela patet, quia illi calores sunt eiusdem omnino rationis, & diuersitas subiectorum accidentaria est agenti, dummodo in vno & eodem sit capacitas. Dices non sufficere capacitem sine priuatione & dissimilitudine passi ad agens. Postquam vero calidum ut vnum fecit vnum gradum caloris in passo, iam illud est simile agenti, & non habet priuationem talis caloris, & ideo pati non potest ab illo agente. Sed hoc non satisfacit, quia passum illud habet priuationem alterius gradus, aliis à nullo agente posset illum recipere, ergo ex hac parte non impeditur actio. Dissimilitudo autem inter agens & patiens, ideo necessaria est, quia si passum haberet totam formam similem formam agentis, non potest aliam omnino similem recipere, si autem hoc posset, nulla esset ratio aut fundamentum, cur illa conditio esset necessaria. Ergo in praesenti, si idem subiectum est capax plurium graduum caloris omnino simili, et amī vnum habeat, & in illo iam sit simile agenti, non est cur illa similitudo vteriore actionem impediatur: nam quatenus alio similigradu caret, est sufficienter dissimile, ut illum posse recipere. Atque ita, ut calidum ut vnum possit efficere calorem ut duo: & consequenter ut octo, scilicet non sit maior resistencia passi. Erit etiam consequenter, ut duo calida ut vnum possint se in unicem augere in calore, etiam usq[ue] ad ignitionem, quā consequitur ad calorem ut octo. Imo etiam sequitur, quod idem calor ut vnum possit ex vi solius caloris se intendere usq[ue] ad duos & tres, & quoscunq[ue] gradus, ut patet applicando argumentum factum. Nam quod suppositum aut pars eius agat in se, non erit impedimentum, si aliounde supponitur (ut re vera illa sententia supponit) idem subiectum secundum idem posse simul esse in actu formalis respectu vnius gradus, & in potentia etiam formalis ad alium gradum omnino similem.

XXXIII. Quarto sequitur ex illa sententia, in remissione qualitatis nullum gradum designari posse, qui ex na-

tura rei primo abiciatur ex vi introductionis primi gradus contrarie qualitatis: consequens est inconveniens: ergo. Sequela probatur, quia omnes gradus illius qualitatis sunt inter se omnino similes, & que etiam inter se vnit: ergo nulla potest naturalis ratio assignari, cur vnu gradus prius abiciatur, quam aliis. Dicitur forte, illum ex natura rei prius expelli, qui ultimo acquisitus est: quia ordo resolutionis est contrarius ordinis generationis. Sed hoc non satis facit, cum quia illud est per accidens, quando ex ordine generationis non confurgit in re specialis ordo partium, qui postules oppotest ordinem in resolutionem etiam, quia non semper necesse est, ut in sensu forma illo ordine sit facta: interdum enim lumen intensum in instanti sit. Falsitas autem consequens probatur, quia alias nunquam remissio formæ posset inchoari, quia nulla est ratio, cur potius expellatur vnu gradus, quam alius: vnde vel nullus excludetur, vel omnes simili. Dici potest, in huiusmodi eventibus determinari per primam causam quid potius agendum sit, vel ex ellendum, quam aliud. Sed haec responsio non impedit, quoniam verum sit ex natura graduum formæ non posse reddi rationem, cur vnu prius expellatur, quam alius: ad determinationem autem primæ cause recurrentum non est, nisi evidens necessitas, vel defectus causarum coegerit, quod in praesenti non occurrat. Adde, quod si intensio solum est collectio & vno graduum omnino simili, omnes & singuli eorum habebunt eandem oppositionem formalem cum quolibet gradu alterius qualitatis, & ideo, si in subiecto, quod erat frigidum ut octo, introducatur vnu gradus caloris, vel expellentur omnes gradus frigoris, vel nullus. Quia cum omnes gradus frigoris, sint omnino similes, nullus gradus caloris formaliter repugnat cum aliquo gradu frigiditatis, cum quilibet habeat eandem repugnantiam, vel si cum vno compatibiliter est, etiam cum omnibus simili, quia collectio omnium non inducit speciem repugnantiam, vel incapacitatem in subiecto. Prasertim cum etiam offensum sit, ex illa sententia sequi talem capacitem ex se non limitari ad certum numerum graduum, si gradus illi sunt omnino similes, & solum quasi per accidens coacuantur. Ita ut iuxta hanc sententiam non satis explicatur latitudo qualitatis intensibilis.

Vera sententia, & questionis resolutionis.

I Nter has ergo sententias medianam viam amplectendam censeo. Primum enim dicendum est, qualitatem intensibilem non esse in entitate sua indubitate, sed habere aliquam latitudinem partium, ratione cuius potest interdum secundum se totam inesse subiecto, interdum secundum partem maiorem, vel minorem: & quia talis qualitas naturaliter non est in rerum natura, nisi etiam init, ideo talis est etiam illa entitas, ut aliquando posset tota esse in rerum natura, aliquando vero secundum partem, & inde prouent, ut posset esse intensior & emporior, & ut posset magis & minus efficere subiectum. Hanc assertionem videntur mihi convincere, & demonstrare omnia quæ circa primam sententiam adducta sunt, quia sine huiusmodi latitudine & diuisibilitate, non potest intelligi, quoniam eadem indubitate formæ inherens, magis vel minus affectat subiectum. Nec enim potest intelligi, quod ipsa in se major, vel minor entitas sit, nec quod maiorem vel minorem vniuem habeat ad subiectum: nec praeter illa duo aliud aliud positivum & reale reperiatur in tali forma, ratione cuius posset, vel terminare nouam actionem realem, vel maiorem aut minorē effectum formalem subiecto conferre. Quæ omnia in discursibus superioris factis satis declarata, & probata sunt.

Ex

XXXV. Et ex hac conculusione sequitur, formas intensam & remissam non tantum diungui in modo actualiter afficiendi subiectum sed etiam in entitate per quam sunt apta afficere subiectum. Imo ideo possunt habere modum afficiendi magis vel minus perfectorum, quia possunt in entitate sua habere maiorem vel minorem perfectionem seu integratem: nam quantū habent de entitate, tantum habent de aptitudine ad afficiendum subiectum: & quantum habent de aptitudine, tantum habent (naturaliter loquendo) de actua lla affectione subiecti, quia talis forma tantum inest, quantum est, & quantum inesse potest. Quocirca, si duo calores, ut vnum & ut octo, diuina virtute separarentur, & conseruarentur extra subiectum, non esse in entitate & perfectione aequales, quia unus haberet totam entitatem in sibi debitam, alius verè minime: & semper alter illorum est talis, ut si iterum via tur subiecto, necessario reddat illud calidum ut octo: alius vero, quantumcum vniatur, nunquam potest causa eillum effectum, sed tantum ut vnum.

XXXVI. Dices: Ergo calor ut vnum separatus a subiecto posset intendi, & fieri calor ut octo: quod videtur impossibile, quia sine ordine ad subiectum non potest intelligi intentio. Vnde interdum solet D. Thomas dicere, quod si forma est separata, necessario habet totam perfectionem speciei, ut i. parte quæst. 54. art. 1. & 2. & 3. & 4. Relpondeo distinguendo se quædam de actione agentis naturalis, aut per virtutem Dei. Prior enim modo non potest separatum accidens intendi ab agente naturali: quia nihil potest ei adi quod de potentia subiecti educatur, cum supponatur tale accidens esse extra subiectum: agens autem naturale nihil agere potest nisi per educationem de potentia subiecti. At vero per diuinam potentiam augeri potest illa entitas, & perfici in entitate sua lecūdum latitudinem intensibilem eius, quo sensu potest illa actio vocari intentio, non prout hæc vox significat mutationem ex subiecto, sed prout significat effectionem aliquorum graduum qualitatis intensibilis. Hæc enim per se fieri potest per modum creationis ergo potest fieri à Deo. Antecedens patet, quia si Deus potest conseruare actu accidens sine subiecto, ita & efficere: illa autem effectione est ex nichilo, & ideo est creatio quædam. Item, si potest efficere in aliis extra subiectum totum accidens, ita etiam potest illud efficere per partes si diuibile sit, & ita potest Deus successivæ augere secundum extentionem lineam vel superficiem separatum: ergo eadem ratione potest augeri in perfectione intensive calorem separatum. Qui ergo dicunt intensiōnem non posse fieri extra subiectum, intelligere id debent, ut verum dicant de naturali intensione, quæ per mutationem naturalem sit. Similiter cum dicatur, in forma separata a subiecto non posse esse latitudinem intensiōnis, intelligendum est de forma quæ natura sua est separata, quæ proinde non solum est extra subiectum, sed etiam carer aptitudine & ordine ad subiectum: nam talis forma iam non erit accidens, sed substantia, quæ intensibilis non est, ut sequente dicam.

Sed vergebis, nam sequitur non solum vnum calidum esse magis calidum quam aliud, sed etiam vnu calorem esse magis calorem, quam aliū: quia non solum ipsum subiectum magis afficitur, sed etiā ipse calor magis habet de entitate caloris. Consequens autem est contra Aristotelem in Prædicam. cap. de Qualitatibus. vbi significat, concreta suscipere magis & minus, non abstracta. Respondeo quod ad rem spectat verum est ipsam formam caloris esse magis & minus perfectam, & integrum in sua entitate: quod si hoc tantum significetur illis verbis, concedo sequentiam: neque Aristoteles potuit contrarium docere. Quod vero attinget ad formam locutionis, magis admittitur illa locutio in concretis, quam in abstractis: Vel propter id quod supra dicebamus, nempe, for-

mam separatam non posse naturaliter augeri, & quia in abstracto significatur ut per se stans, ideo ut sic non dicitur suscipere magis & minus, de ipso vero concreto id dicitur, quia magis vel minus pars est partem. Vel certe illa locutio negatur in abstractis, quia significari videtur magis & minus in ipsa differentia constitutiva caloris, atque adeo in essentiâ ratione caloris, in qua tamen non est latitudo: sed in in egitate caloris, ut supra diximus: & ideo nullus dicitur magis calor quam aliū, sed maior & perfectior: sicut linea non dicitur magis linea, sed maior. At vero calidum dicitur magis calidum, quia solum significatur excessus in participatione formæ constituents calidum, & ita solum indicatur excessus accidentalis non essentialis.

Secundo dicendum est, latitudinem entitativam qualitatis intensibilis non esse meram coagulationem plurium graduum eiusdem qualitatis omnino similiū, sed esse quandam compositionem per se talium partium seu graduum, quorum vnu natura sua supponit alium: ratione cuius subordinationis vnu dicitur primus: & aliis secundus, tertius, &c. ita ut primus & secundus non solum distinguantur sicut duo primi gradus existentes in diversis partibus subiecti, sed etiam quia sunt natura sua primus & secundus, & sic de ceteris. Priorem partem negariunt huic assertio[n]is probant sufficienter rationes, quas confemimus contra secundam sententiam, quamvis enim aliqua earum possint, aliqua ratione eludi, non tamē sufficienter soli: & omnes simul satis ostendunt, illum modum intensiōnis per solam aggregationem non esse sufficientem ad saluandam omnia, quæ de his qualitatibus, & de earum efficientia, & virtute experimuntur. Deinde haec etiam partem non parum confirmat fundamentum primæ sententiae de distinctione numerica graduum omnino similiū in eadem parte subiecti. Quia ut supra latè tractatum est disp. 5. accidentia solo numero distincta, & omnino similia in effectu individuali, non possunt in eodem subiecto multiplicari. Rationes autem ibi factæ & quæ probant, siue illa accidentia sint totalia, siue partialia. Et sane si talia accidentia congregari possent in eodem subiecto, in quoque numero multiplicari possent: neque, posset firma aliqua ratione definiri terminus talis aggregationis.

Posterior vero pars affirmatiua huius assertio[n]is sequitur ex præcedentibus. Primo a sufficienti partiun enumeratione, quia seclusis aliis modis non videatur excogitari posse aliis, quo possit natura talis entitatis & latitudinis declarari. Secundo, quia hoc modo saluator diuibilitas, & vera additio realis, & augmentum possibile in tali entitate: saluator etiam unitas & compositio per se in tali qualitate: & aliunde non appareat repugnancia in tali modo entitatis, & unitatis: ergo ita fent. eadum est de huiusmodi latitudine. Ancedens quoad duas primas partes notum est ex dictis, quod ultimam vero patet, quia hoc modo facilissime soluuntur difficultates tactæ in utraque sententia. Nam cōcedimus huiusmodi formam non esse indiūibilem in sua entitate & unitate, sed in utraque recipere realem additionem, & augmentum: quia hoc coniunctum difficultates tactæ contra primam opinionem.

Satisfactoriis in contrarium adductis.

Facile autem soluimus fundamentum eius, quatenus contra hanc partem procedit, quia illi gradus partiales licet sint eiudem rationis essentialis in sua entitate individuali & partiali, non sunt omnino similes, saltem quoad hoc, quod respiciunt subiectum cum certo ordine inter se, ita ut primus natura sua supponatur ad secundum: & secundus natura sua non sit aptus inherere subiecto, nisi viam affecto & dis-

posito per primum gradum: quæ diversitas satis est, ut possim circa idem subiectum versari, etiam si suo partiali modo solo numero distinguantur. Alias verò rationes confirmantes illam sententiam nos facile admittimus, quia non probant talem formam esse indivisibilem, sed esse per se vnam, & require latitudinem, & compositionem magis per se, quæ sit per solam congregationem graduum omnino simillimum. Et ipsum magis confirmant argumenta obiecta contra secundam sententiam.

XLI. Illa verò quibus ipsa nititur, solum probant, qualitatem intensibilem non esse indivisibilem. Ex quo videntur auctores illius opinionis immediate intuisse compositionem per illam meram aggregationem, ac si in qualitate non esset possibilis aliud modus compositionis magis per se quam sit ille, quod tamen ab illis probatum non est. Neque mihi occurrit aliqua ratio, quæ vel apparenter ostendat esse impossibilem illam latitudinem qualitatis cum quodam ordine per se, & à natura definito inter partes eius. Sicut in animali vel planta est ordo per se inter partes heterogeneas formæ eius, quamvis in illa forma illa compositione sit extensiva, in qualitate vero, de qua agimus, sit intensiva: neque etiam in exemplis quarenda est omnimoda similitudo. Quod si fortasse quis sentiat, hæc nostram sententiam non esse contrariam præcedentibus, sed esse quandam concordiam & legitimam interpretationem eorum, non solum non contradicimus, sed etiam id maxime optimus. Et saltem existimo non esse alienam à mente aliorum auctorum, quos pro illis sententiis citauimus & præseruit Diuī Thomæ, de cuius mente plura dicemus sectione tertia.

SECTIO II.

An sola qualitates intensibiles sint, & cur non omnibus id conueniat.

I.
Primaradix
intensionis
est in sola
qualitate.

Voniam suscipere maius & minus aſſinatur proprietas qualitatis explicandum a nobis est, quomodo sit illi proprium: quod ex duobus, quæ in quantificatione propria sunt, pender, scilicet, an illi ſoli, & an omni conueniat.

Motus ve-
locitas an sit
intensio.

III.

Quomodo sola qualitas intensionis sit capax.

II. In primis ergo dicendum est, primam (vt ita dicam) radicem intensionis in sola qualitate inueniri. Hanc afferationem sub hac forma propono, quia etiam de actione & passione dicit Aristoteles in prædicamentis suscipere magis & minus, tamen id non conuenit actioni & passione nisi ratione sui termini, quatenus in illo est latitudo intensionis. Vnde neque in substantiali generatione, neque in augmentatione ut ad quætitatem terminatur, est ille modus suscipiendo magis & minus, sed solum secundum additionem extensiuam. Et idem est proportionaliter in locali motu, qui maior aut minor dicitur propter extensioνē ad maius, vel minus spatium, vel per plures aut pauciores partes subiecti, non vero secundum intensionem. Dices: Vnus motus localis potest esse velocior alio, qui videtur quidam modus intensionis. Respondeatur: Velocitas motus non est proprietas intensionis, sed est veluti condensatio partium motus intra brevius tempus: vnde illa conditio tam in motu extensivo, quam in intensivo, & in remissione etiam inueniri potest. Itaque respectu actionis, vel passione seu motu, intensionis solum habet locum ratione qualitatis intensibilis, ad quam tendit: ideoq; latitudo intensiva dicitur esse per se primo, & tanquam in radice in qualitate.

Sic ergo explicata conclusio probatur, quia qua-

litati ita conuenit hæc latitudo, vt ratione sui, & ratione alterius illi conueniat: alteri autem non ita conuenit: ergo est hæc proprietas solus qualitatis. Maior patet inductione in calore, lumine, amore, &c. quibus conuenit talis latitudo & non ratione alterius nihil enim assignari potest ratione cuius eis conueniat. Dicit alquis conuenire ratione agentis in qualiter applicati, vel ratione subiecti in qualiter dispositi, ex Durando i. distin. 17. quæst. 6. num. 6. Sed hoc non obstat, quia vt idem Durandus subiectum 7. vtraque causa, tam efficiens, quam materialis, supponit in forma intencibili talem naturam, quæ latitudinem in sua entitate habeat, & talem compositionem requirat ad sui integratatem. Et hoc modo dicimus qualitatem ex se habere talem naturam, & non ratione alterius, quamvis quod existentiam redigatur in actum magis vel minus perfectum, ab a gente inæquali, vel in virtute, vel in approximatio-ne, vel in voluntate, si sit liberum: & subiecti etiam dispositio potest aliquando concurrere, licet non semper necessaria sit.

Minor probatur, quia res aliorum prædicamentorum vel intencibiles non sunt, vel non nisi ratione qualitatis. Quod patet inductione, nam substantia *suscipit* & quantitas non suscipit magis vel minus. Relatio *suscipit* vero licet dicatur aliquo modo suscipere magis & minus, non tamen ratione sui, sed ratione fundamenti, & non proprie secundum intensionem, sed secundum variationem, vt in disputacione seq. lect. ultim. declarabimus. De actione item & passione iam dictum est. De carceri vero quatuor prædicamentis res est manifesta, vel quia censurunt esse denominations extrinsecæ, vt de habitu confat, & de aliam ulti opinantur: vel quia si sint modi in trinseci, accommodantur ipsis rebus, vt duratio extensiva quidem potest esse maior & minor: vel etiam perfectione essentiali, non tamen propriæ intensiæ, nisi forte quatenus ipsa res quæ existit, intensionem habet in se, & in sua existentia, à quo duratio non extinguitur ex natura rei, vt infra dicemus. In vbi autem & situ, cu vel non sit in, vel non concipiatur nisi ad modum quantitatis, intelligi quidem potest extensio, non tantum intenso.

Cur forma substantialis non sit capax intentionis.

Si difficultas est in reddenda ratione, cur substantia & quantitas non sint capaces huius latitudinis, in reliquo enim inferioribus prædicamentis nulla est difficultatis ratio, vt ex dictis satis constat. De substantia vero ratio reddi potest, quia illa non est in subiecto, latitudo autem intensionis non potest intelligi, nisi in ordine ad subiectum, vt supra dicemus, si enim sit extra subiectum erit latitudo extensiva, non intensiva. Quæ ratio est quidem optima de materia prima, & de quaenamque re substantie ut sic. Tamen de formis substantialibus materialibus, quæ suo modo insunt materiæ, & de eius potentia educuntur, non procedit illa ratio, nam eo modo quo sunt in materia, poterunt etiam magis radicari in illa, vel magis educi ex illa. Vnde non defuerunt, qui dicere forms substantialis elementorum esse intensibiles & remissibiles, vt supra tetrigimus disputacionis sectione 10. num. 41. & sequent. ex Commentarij. & aliis.

Nihilominus tamē veritas est, huiusmodi formas non posse intendi, & remitti: alioqui etiam effectus earum, seu cœposita ipsa recipiuntur magis & minus. Sicut enim est magis calidom, quod intensem habet calorem, ita est magis ignis, qui intensem habet formam ignis. Rationem autem huius rei à priori reddere difficile est. Vnde Durand. supra: id solum probat à posteriori ex modo productionis harum formarum: nam forma intensibilis potest acquiri secundum.

cessu motu: forma autem substantialis, nunquam acquiritur hoc modo, sed indubitate in eadē parte subiecti. Sed in hac ratione aquæ difficile videtur probare id, quod subsumitur, nempe formam substantialē semper indubitate acquiri in eadem parte subiecti, quia nos non experimunt introductionem formæ substantialis in se ipsa, sed solum in accidentibus. Vnde ex sola experientia non constat, an formaignis, v.g. introducatur partiblē cum ipso calore, vel indubitate & tota simul in consummatione caloris. Sed nihilominus ex dictis supra disp. 15. sectio. i. potest satis probabiliter hoc persuaderi, quia experimur in calefactione aquæ, v.g. etiam si plures gradus caloris introducti sint, si tamen forma aquæ non est amissa, ablato extrinseco agente facilissimo negotio calorem expelli, & aquam ad primitū gradum reuocare, ergo signum est, neq; formam substantialē aqua fuisse remissam nec formam substantialē magnis quoad aliquos gradus fuisse introductā. Alioqui illa non posset se ipsam iterum intendere: & huc sēpē superaret, & per se ipsam, & quasi ab intrinseco vinceret aliam, si possibilis esset inter ipsas talis actio. Quia sēpē videntur plures gradus caloris introduci.

Ex quo experimento potest sumi ratio aliquo modo à priori ex causa finali: quia forma substantialis datur supposito tanquam fundamentum sui esse completi & omnium proprietatum, & ideo necesse est, ut illud fundamentum sit fixum & invariabile, quamdiu rei essentia manet, vt ex vi eius possit res seie tueri, & ad suum statum naturalē se reuocare, si aliquid incommode passa fuerit. Et hue videtur tendere ratio D. Th. i. p. q. 66. a. 4. ad 4. & i. 2. q. 5. 2. a. 1. scilicet substantialē formam non posse intendi aut remitti, q; illa est, quæ primo constituit rei essentiam, quæ fixa esse debet & invariabilis. De qua ratione, & de tota hac parte plura diximus disputatione 15. sectione 10. num. 45. &c.

Cur quantitas non intendatur.

VIII. Ex quibus facile est rationē reddere, cur in quantitate non habeat locum latitudine intentionis. Nam propria quantitas, quæ est continua, est naturalis proprietas coniuncta materia: eique propinquissima: & ideo sicut materia non habet hanc latitudinem, ita nec proprietas eius. Imo idem contingit in omni proprietate intrinseca & connaturali essentia substantiali, vt statim dicam. Potest etiam ex formalie effectu quantitatis & mode eius probabilis ratio sumi: nam effectus formalis quantitatis est extensio materia seu substantialis corporis: ad hunc autē effectum non est proportionata latitudo intentionis, nam hæc est, vt idem subiectum magis participet effectum formalē formæ: cum autem effectus formalis quantitatis sit extensio, participare magis vel ministralem effectum, solum est partipacare maiore vel minore extensionem, quia sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, ergo in quantitate habet locum augmentum extensiuum, non intentionis. Dices: Ea dem quantitas cum condensatur vel rarefit, videtur intendi & remitti, vt Diuus Thomas etiam sentit 2. 2. q. 2. artic. 5. ad 1. Respondet primo: Illa variatio non est in proprio & formalis effectu quantitatis, sed in quadam modo eius. Deinde non est propriè maior intenso, sed maior vel minor extensio in ordine ad locum, quamquam respectu illius qualitatis quæ est densitas vel raritas, habeat modum intentionis. Et quia in ordine ad locum videtur fieri augmentum ipsius quantitatis sine noua quantitate, ideo secundum quandam proportionem aliquando vocatur intentionis, & ita locutus est Diuus Thomas, vt Soncin. notauit S. Metaphysicor. quæstione 27. ad 1. Et habet fundamentum illa locutio in Aristotele 4. Physico, textu 84. sed de raritate & densitate proprium

est physici disputare: quia illæ qualitates, & mutationes secundum illas, omnino physicae, & materiales sunt.

De quantitate autem discreta ratio cur intendi nō possit, est, quia vnaquæque species eius constituitur per indubitabilem terminum, quo mutato per additionem aut ablationem, mutatur species huius quantitatis. Et ad proportionem harum specierum idem declarat Diuus Thomas supra in quantitate cōtinua, quia etiam eius species, quales sunt bicubitum, & tricubitum, per quamvis additionem vel ablationem mutatur. Sed, vt supra dixi, haec non sunt propriæ species, sed ad modum earum concipiuntur, vel nominantur: iudeoque per illas commode explicatur, has quantitates non suscipere magis & minus secundum intentionem.

Quæ species qualitatis intensionem admittant, & cur.

Scundo dicendum est hanc proprietatem seu latitudinem intentionis, non conuenire omnibus qualitatibus, sed aliquibus tantum. Hæc assertio etiam est certa, & confitat inductione. Videntur autem in hac proprietate esse coniunctæ species qualitatis, nam qualitates primæ & tertiae speciei haec proprietate gaudent: non vero qualitates secundæ & quartæ, nisi quatenus aliquid ex aliis speciebus participat. Quod intelligibile, & regulariter, & quantum probabile ratione nos possumus de his qualitatibus coniecuram facere. Igitur de quarta specie, scilicet, figura, id notauit Diuus Thom. supra, & causam reddit: quia talis qualitas in sua specie formaliter constituitur, & quasi complectetur quadam indubitate, vt verbi gratia, quod talibus terminis seu lineis claudatur. Item, quia figura est quidam terminus quantitatis, vnde cum quantitas non suscipiat intentionem, nec figura illam suscipiet: maxime cum terminus ut sic postulet indubitatem. Dices: In hac specie nō solum ponitur figura, sed etiam forma, vt pulchritudo, quæ potest intendi & remitti. Respondeo primo, iam supra dictum est, hanc non esse propriam speciem nisi ratione figura. Deinde eo modo quo illa est species, in tantum potest intendi, in quantum constat aliqua passibili qualitate, vt albedine, vel alia simili.

De potentia idem patet inductione in intellectu, voluntate, sensibus, &c. Et ratio esse videtur, quia haec qualitates sunt intrinsecæ manentes ab essentia substantiali, ita vt non possint alteri fieri, & ideo participant indubitate entitatem proportionatæ essentiaz. Quæ ratio, si efficax est, idem probat de omnibus potentias, quæ per se primo sunt ad agendum, & non habent alium modum productionis per se, sed solum per dimensionem à substantia. Quanquam certum est, an vniuersaliter id verum sit de omnibus virtutibus naturalibus herbariū, lapidum, & similiū, quæ non sunt principia actuum vitalium, sed materialiū alterationum: illæ enim vere sunt potentiaz, & qualitates secundæ speciei. & tamen experientia videatur ostendit aliquando minui, quia pendet ex temperamento & dispositionibus, quæ intenduntur, & remittuntur. Hæc tamen experientia nō satis probat, ipsas virtutes in se remitti, sed actiones earum, quia in eis fortasse iuvantur aliquo modo à temperamento primarum qualitatum, quo debilitato & immutato, actione etiam fit debilior.

Neque ex eo, quod tales virtutes requirant tale temperamentum vel dispositiones ad statum con naturalem, recte inferri potest eas remitti remissis dispositionibus, nam multo magis forma substantialis easdem dispositiones postulat, & tamen in se non minuitur, etiam si dispositiones remittantur. Quia intra certam latitudinem minima dispositio sufficit ad formam in materia conservandam, quæ intentione indi-

indivisiibilis est. Hæ autem potentia seu naturales facultates proximè dimanant à forma, & non magis pendenti à dispositionibus quam ipsa, & ideo non magis necesse est eas inseparabili, quam formam. Sic ut etiam potentia visuæ, verbi gratia, requirit in suo organo certum temperamentum: ipsa vero non intenditur aut remittitur variato temperamento, sed vel tota perit, quando dissolutio temperamenti peruenit ad certum terminum, vel tota conseruator, quamvis cum maiori, vel minori aptitudine ad operandum ex parte temperamenti. Sic igitur probabile est, licet incertum, idem contingere in propriis potentias connaturalibus, quæ nec sunt passibiles qualitates, nec per se possunt per propriam actionem fieri, sed solum per naturalem dimanationem à substantiali forma. Quod si fortasse aliquæ ex his facultatibus intendi possunt & remitti, id habent quatenus tantum dependentiam habent à temperamento passibili qualitatum, ut cum illo intendantur vel remittantur. Denique semper limitauit hinc partem ad naturales potentias, quia virtutes instrumentariae, quæ ab extrinseco aduenire possunt, & ad secundam speciem qualitatis pertinent, ut impetus, & similes, intendi possunt & remitti. Et ideo dixi regulariter hoc esse intelligentium.

XIII. Qualitates. Ex his ergo satis patet negariua pars conclusionis, prima & quo modo in secunda & quarta specie qualitatibus tertia specie habeat. Quod vero pars affirmativa sit vera in eius capacitate. prima & tertia specie satis constat inductione in has sunt interbitibus, & actibus animæ, & in primis qualitatibus elementorum, ut in coloribus & alijs huiusmodi.

Ratio vero reddi potest, quia in his qualitatibus inueniuntur omnia quæ ad hanc latitudinem intensi- uam sufficere possunt. Nam omnes illæ sunt per proprias actiones absque dimanatione naturali, vel si aliquæ earum manant naturaliter ab aliis quibus formis, ut calor à forma ignis, frigus à forma aquæ, habent tamen contrarium à quo impediri possint, & minui, & per se etiam, seu per propriam actionem fieri possunt. Rursus hæ qualitates ex vi suarum rationum essentialium non includunt indivisiibilitatem repugnantem huic latitudini intensiæ: & alioqui habent proprias entitatis accidentiales, in quibus possunt esse capaces huius latitudinis. Qui discursus probat opimè, si in aliquo genere dantur qualitates intensi- biles, ut re vera dantur, in his maximè dari. Probat etiam, nobis non constare esse in his generibus aliquas qualitates huius latitudinis incapaces. Et hoc satis est, ut nos affirmemus omnes qualitates barum duarum specierum esse intensi- biles: id tamen demonstrare non possumus: nam fortasse vel datum vel possibilis est aliqua qualitas harum specierum, quæ intendi non possit: quia in hoc non ostendimus nos posse ita repugnare. Sicut è conuerso forte datur aliqua naturalis poteræ quæ intendi possit & remitti, qualem multi censem esse gravitatem aut levitatem, de quo alijs. Atq[ue] ita cessant facile obiectiones quæ hic fieri possunt.

XIV. Vna vero difficultas huic questioni solet adiungi, nimurum, an in formis eiusdem speciei, que intensi- biles non sunt, possit dari inæqualitas in perfectione individuali. Sed hanc questionem iam supra remisi in libros de anima: quia, licet generalis sit, eius tamē difficultas in animabus, & præsertim rationali versatur: & ab hoc loco maxime est aliena eū ad intentionem qualitatis explicandam nihil conferat.

S E C T I O III.

Qualis sit actio seu mutatione, per quam latitudo intensiæ qualitatis acquiritur.

I.

Auctenus egimus de intentione in priorius significandi superius positio, scilicet, de latitudine, quæ dicit in ipso termino, seu qualitate: supereft dicendum

de altero significato, scilicet, de acquisitione talis latitudinis, nam multum conferri ad magis explicandam hanc proprietatem: & licet quæstio physica videatur, latius tamen patet, & propriam facultatem continet metaphysicam, ut videbimus. Ut autem ea quæ dubitari solent, melius intelligantur, prætermittere oportet aliqua, quæ certa videntur.

Nonnullæ suppositiones.

Primum est, acquisitionem hanc perfectionis inten- sionis esse veram & realem actionem, & passionem seu mutationem. Hoc constat experientia: immo nulla est altera, quæ nobis familiarior sit: per hanc enim res omnes in melius vel deteriori commutatur. Secundum est, huiusmodi acquisitionem saepe esse diuersam actionem à prima acquisitione vel effectu ipius qualitatis. Hoc etiam constat experientia, tam in habitibus animalibus, quam in qualitatibus sensibilius. Nam una actio tempore ante cedit alia. Tertiū est, latitudinem intensiæ non semper acquireti totam simul, aut per unam indiuisibilem actionem, sed succelut temporis, etiam post primam formam acquisitionem. Quod etiam manifestum est experien- tia, & ex dicendis magis constabit.

Sitne intensio maior radicatio, & educatio in eadem forma.

Hæ positis multa sunt dubia, quæ in titulo propo- sito comprehenduntur. Primum est illud vulga- re, an acquisitione seu intentione sit realis additio formæ, vel maior radicatio aut educatio. Sed in hoc iam nobis nulla relinquitur quæstio, suppositionis, quæ in prima sectione dicta sunt. Vnde nunc solum addendum restat, illa tria, scilicet intendi per additionem, per ma- iorem radicationem, aut per educationem, non esse inter se pugnantia, sed omnia esse vera, si recte expli- centur. Primum enim negari non potest, quia in hac acquisitione interueniat realis additio, cum praexi- stens forma realiter perficiatur per nouam reali- actionem. Illud autem, quod additur, non potest non esse aliquid entitatis formæ: quæ supra latè probata sunt. Rursus manifestum est, hoc quod additur per hanc actionem, non praextitisse actu ante illam actionem, quia vel præexistet in eodem subiecto, vel in alio: non in eodem, alijs nulla postea fieri additio: nec in alio, quia vel accidens migraret de subiecto in subiectu ut talis additio fieret, quod est im- possible, vel addendum esset non solum accidens accidenti, sed subiectum subiecto, & sic non esse inten- sio, sed extenso. Et hoc est quod Aristot. dixit. 4. Physic. c. 9. Ex calido fieri magis calidum nullo facto in ma- teria calido, id est, sine additione subiecti seu parti de novo calido, ut Commentator expresse declarat. Additio ergo per se necessaria ad intentionem debet esse solius parti, seu gradus formæ in eodem subiecto, in quo præexistebat forma remissa. Igurid, quod additur per intentionem, antea non præexistebat, sed de nouo fit.

Hinc ergo tandem concluditur, hoc quod addi- tur in intentione educi de potentia subiecti, quia non fit per creationem, sed fit in subiecto, dependens ab illo in fieri & in esse. Neque oportet quad hoc excipere intentionem qualitatum infusarum (ut putauit Cajetan. 1.2. q.52.art.2.) nam etiam illæ qualita- tes sunt per educationem, ut supra probauit disputat. 16. ergo simili modo augentur, nam est eadem utriusque ratio. Ita fit, ut intentione formæ sit quædem ma- ior educatio eius de potentia subiecti, quæ vocatur ad- ditio, comparando terminum huius mutationis ad rem præexistentem: educatio autem vocatur per com- parationem ad subiectum, in quo & ex quo sit talis mutatione. Atq[ue] ita eadem educatio vocatur maior radica- tio.

eo talis forma in eodem subiecto, quia qualitas que plures habet gradus iam actu eductos de potentia subiecti, magis illi dominatur, magisq; habet entitatem suam in illo radicatum. Specialiter autem in hac locutione denotatur, hanc additionem, quæ per intensiōnēm fit, nō esse meram aggregationem diuersarum qualitatū in eadem parte subiecti, sed esse e-ductionem vnius & eiusdem formæ secundum diuersos gradus seu partes eius, ex quibus forma per sevna componitur, ex quo magis integra efficitur, eo magis radicari in subiecto dicitur.

V. Et iuxta hunc modum existimant multi recentiores exponi posse D. Thom. sententiam de intensione formarum per maiorem radicationem in eodem subiecto. Nam hoc sensu, & non alio potest habere verū illa sententia & verba D. Tho. huius sensu non videatur contradicere. Nam 1.2.q.52.ar.2. sic ait. Huiusmodi augmentum habitum, & aliarum formarum non fit per additionem forme ad formam, sed fit per hoc, quod subiectum magis vel minus participet unam & candem formam. Non potest autem subiectum magis vel minus participare unam & candem formam, nisi quatenus talis forma magis vel minus educta de potentia eius, & consequenter: quia plus vel minus habet de entitate actualis formæ, quod non potest intelligi sine aliqua additione. Quam non videtur D. Thomas in vniuersum negare, sed negat additionem formæ ad formam, id est, meram aggregationem plurium qualitatū aut graduum omnino similium, iuxta sensum superius impugnatam, in opinione secunda, tractata in sect. I. Et iuxta hanc interpretationem, & hæc verba, potest exponi D. Tho. quandoenque alibi videtur additionem negare: quanquam, ut verum fatetur, interdum difficultius loqui videatur.

Fiatne intentio successione continua.

VI. Secundo dubitari potest circa hanc intensiōnem seu educationem qualitatis, cum nō simul tota fiat, an si: per successionem continuam, vel discretam. Aliqui censent non posse continue fieri, sed solum per mutationes instantaneas & discretas. Ita tenet Senninas 8. Metaphysic question. 21. & sequuntur aliqui Thomistæ, & tribuunt D. Thom. 8. Physicor. lect. 5. vbi ait, non esse possibile aliquid continuè augeri vel minui. Catur etiam Commentator 8. Physicor. com. 6. vbi significat, intensiōnem non esse unū motum continuum, sed plures alterationes. Imo etiam citatur Arist. 8. Physico. text. 23. dicens impossibile esse aliquid augeri vel minui semper, sed inter ea esse medium. Ratio autem huius sententiae est, quia qualitas cum principio fit, per individuabilem mutationem & in instanti fit in aliquo gradu suo: ergo postea per similes mutationes augerit: ergo non potest augeri continue. Primum antecedens probatur, tum quia res permanens incipit per primum sui esse, ex Aristotle 8. Physicor. 69. tum etiam quia in his qualitatibus datur minimum secundum intensiōnē, quod necesse est à principio individuabiliter fieri, atq; adeo per mutationem individuabilem & momentaneam. Prima vero consequentia probatur, tum quia gradus secundus, qui per intensiōnem additur primo, est proportionalis illi, & æquale individuabilis: tum etiā, quia agens tantum potest agere in quolibet instanti sequenti, quantum in primo, vel etiam magis, quia est in se æquæ potens: & passum est magis dispositum: ergo sicut in primo instanti subita actione produxit certum gradum caloris, ita postea illum auget per similem seu proportionalem actionem. Secunda item consequentia probatur, tum quia mutationes individuabiles non possunt continuari. Tum etiam, quia alijs in fine actionis qualitas esset infinite intensa: nā in quolibet instanti æquale gradus illi esset additus: sunt autem in continua successione infinita instantia. Itaque iuxta hanc opinionem, latitudo intensi-

ua qualitatis solum est composta ex individuabilibus gradibus in quodam definito numero, octo verbigraria aut decem, & per totidem mutationes individuabiles, tota illa latitudo consummatur, & per singulas post primam productionem augetur, seu inten-ditur.

VII. Hæc vero sententia falsa est, & cōtra communem Philosophorum sententiam. Quapropter aduentur dum est hic non querari in intensiō qualitatis à mini-mo gradu usq; ad summum necessario fiat una mutatione continua: constat enim id non esse necessariū, fieri enim potest, vt aliquando interrupatur intensio, & iterum postea in ea procedatur, vt experientia constat: quod sensu loquuntur de discontinuatione alterationis, vel augmentationis Aristoteles, & Cōmentator locis citatis. Questio ergo est, an alteratio fieri possit continua successione, & consequenter an currentibus omnibus requisitis ex parte naturalis agentis & passi ita fiat, an vero ex parte ipsius qualitatis semper id repugnet.

In quo sensu dicendum est, latitudinem intensiō qualitatis quantum est ex se acquiri posse successio-ne continua, & ita frequenter acquiri in physicis alteracionibus. Hæc assertio est consentanea Aristote-li in 5. & 6. Physic. vbi alteracionem numerat inter physicos motus, qui dividuntur secundum tempus, & continuationem requirunt. & Cōmentator 3. Phys. tex. 6. ait, continuationem esse de ratione motus, scil. qui per se & proprie vnum sit. Hanc enim conditionē postulauit Arist. 6. Physic. ad unitatem motus. Nam si mutationes sunt discontinuæ, non poterit ex illis componi motus, qui verè & propriè vnum sit, sed ad summum ad modū numeri, vel quantitatis discretae. Et idem sentit D. Thom. eisdem locis, & omnes fere authores, qui ponunt in his qualitatibus latitudinē graduum, hanc sententiam sequuntur vt Egyd. 1. de Gener. q. 26. Ian. lib. 8. Phys. q. 8. Qui tamen sine causa dicunt extensiōnem qualitatis necessario esse dis-cretam, quamvis intensiō sit continua: sed illud pri-mum etiam falsum esse, constabit ex dicendis.

Conclusio ergo probatur prima experientia: nam videmus manum igni approximatā magis ac magis calefieri, & calorem ipsum sentire. Dicent fortasse, discontinuationem fieri per morulas imperceptibiles. Sed hoc primis sicut gratis, & sine experimen-to vel efficaci ratione dicitur, ita facile cōtemnitur. Deinde interrogū, cur in illis morulis cesser agens ab actione sua, & cur iterum ad illam redeat? Non enim est agens voluntarium, vt pro suo arbitrio nunc cef-set ab agendo, postea iterum agat: nec etiam ex parte eius potest redditio ratio: nam suppono habere semper eandem virtutem & æqualem, vel maiorem propinquitatem ad passum. Ex eodem modo suppono, non esse rationem ex parte medi, quia et idem. Nec de-nique potest redditio ex parte passi, quia etiam illud, est idem, & æque vel magis dispositum ad recipiendam actionem agentis. Respondent aliqui rationem sumendam esse ex dispositione passi, quæ non est æqualis in eo puncto, in quo agens iterat actionē intensiōnem, sed iam tunc passum est magis dispositū, quam esset in tempore antecedenti. Quod si interro-ges, à quo fuerit passum magis dispositum. Respon-dent ipsūmet agens illam maiorem dispositionem esse esse. Quo fit, vt iuxta hanc sententiam, licet agens quod intendit formam, cesser in aliquibus morulis à propria actione intendendi talem formam, nō verò cesser simpliciter ab agendo, quia semper disponit passum, vt magis idoneum sit ad alium gradum intensiōnis recipiendum.

Sed qui ita respondent, in primis non constanter loquuntur, nam illa dispositio quæ sit in subiecto, necessaria debet continuè fieri in singulis partibus temporis, quæ inter vnam & aliam actionem intensiōnem intercedunt: Nam si non sit continuè, inter-rogo rursus, cur interrupatur illa actio, & cur i-terum

Improbatur allata sententia.

VIII. In intensiō qualitatis successione & coniuncta est.

IX.

X.

rerum agens ad illam redeat, & vel recurrendum erit ad aliam priorem dispositionem, de qua eadem cedibit: quæstio, & sic procedetur in infinitum, vel querenda erit alia ratio talis interruptionis. Si autem illa dispositio sit in actione continua, cur non dicetur idem de ipsamer actione intensiva sine multiplicatione superflua talium actionum. Eo vel maxime, quod si illa actio, qua ad talem dispositionem tendit, non potest esse nisi alteratio aliqua, quia non est localis motio ipsius passi, ut suppono: ergo continua illius actionis esse non potest nisi intensio, quia non est extensio, loquimur enim de actione, qua sit circa idem subiectum secundum eandem partem: ergo iam illa sententia admittit continuatem in actione intensiva, alicuius dispositionis. Adde quod talis dispositio prævia ad intensiōnē alterius qualitatis, v.g. caloris est plane confita: quid enim esse potest illa dispositio, nisi alia qualitas? ergo sistendum necessario est in aliqua prima qualitate, ad quam non sit prævia dispositio: ergo intensio illius primæ qualitatis non potest interrumpi, ex defectu dispositio[n]is, vel iterum fieri ob maiorem dispositionem subiecti. Inter qualitates autem physicas huiusmodi videntur maxime esse calor, & aliæ primæ qualitatis, nam licet raritas, verbi gratia, videatur esse dispositio ad calorem, tamen per se loquendo non est dispositio prævia, sed consequens: quando enim calor per se sit, non sit media rarefactione, sed potius ad effectiōnem caloris, conseq[ue]nit[ur] rarefactio. Idem argumentum est manifestum in lumine, quod in aere puro nullam dispositionem requirit, præter diaphaneitatem connaturalem aeris.

XI. Ex quo præterea sumitur euīdens argumentum, nam sol dum oritur, & ascendit, verbi gratia, in nostrum hemisphaerium, & continuè magis ac magis fit propinquius huic aeri: ergo continua magis ac magis eum illuminat: nec ex parte dispositio[n]is passi potest interuenire interruptio, tum quia per se nulla requiritur in passo noua dispositio, tum etiam, quia si contingat esse in aere vapores, vel aliquid simile, impediens perfectam illuminationem, illud ipsum non dissipatur a sole, nisi media actione illuminandi: hec ergo actio & intensio luminis continua sit. Respondeat Soncinas supra tunc interruptionē actionis non prouenire ex dispositio[n]e passi, sed ex natura ipsius qualitatis, quæ non potest continua fieri, eo quod ex indiuisibilibus gradibus componatur. Sed contra: nam si hoc ita esset, non posset naturalis ratio reddi, cur intensio fiat per illas morulas, & non per maiores, vel potius cur omnes illæ mutationes non fiant simul in eodem instanti. Quod ita declaro, denus sol in hoc instanti fecisse secundum gradum luminis, & per aliquod tempus subsequens cessare, & post aliquod tempus in alio instanti efficere tertium gradum, & tunc cum inter illa duo instantia mediet definitum tempus, quod potest dividii in duas partes, quæ continuantur in aliquo instanti medio inter illa duo extrema, interrogo, cur sol non produixerit tertium gradum luminis in illo instanti medio. Nam ex parte formæ iam id non repugnat, cum iam ponatur interruptio actionis per aliquam particulam temporis, & gradus illi indiuisibilis, ponantur fieri per duas actiones indiuisibilis discretas ad quas impertinet est, quod tempus inter eas positum sit logius aut brevius. Et idem argumentum fieri potest de quoenam instanti signato: nam inter quælibet duo instantia mediat tempus in quo possunt priora instantia designari, atq[ue] ita in infinitum. Non potest ergo ex naturalibus causis ratio talis actionis redi, sed oportebit recurrere ad primam causam, quæ determinet singula instantia, in quibus iterande sunt mutationes, quibus sit intensio: quod sane philosophicum non est, præterim ubi nulla ratio vel experientia cogit. Unde vltius sequitur in illa sententia, omnes illos gradus simul in eodem instanti fieri, quia ut infra dicam

ex parte formæ non repugnat sic fieri, sicut non repugnat simul esse: nece etiam repugnabit ex parte agentis aut passi: quandoquidem post transactum aliquod tempus nulla alia facta mutatione in passo vel agente fuit illi gradus: ergo ex parte agentis erat sufficiens virtus & capacitas in passo: ergo illa successio & interruptio temporis est impertinens.

Ex his ergo satis probatur experientia, & à posteriori, intensiōnē qualitatis successione continua fieri posse. Ratio vero à priori petenda est ex principio contrario fundamento primæ sententiae. Latitudine enim intensiōnē qualitatis non componitur ex certo numero indiuisibilium graduum, sed est in infinitum diuisibilis, eadem proportione, qualinea velalia quantitas continua. Sicut enim in linea sunt infinitæ partes proportionales, ita etiam sunt in latitudine intensiōnē caloris, licet non sint sic diffusa, sicut pars lineæ, sed sola compositione & latitudine entitativa. Huiusmodi autem est latitudinem intensiōnē manifestat nobis motus, & acquisitionis talis forma. Neque aliam rationem à priori illius compositionis reddere possumus præter eas quæ de latitudine intensiōnē formarum in superiorib. adductæ sunt, nam hæc est natura harum qualitatum, quod nimirum habeant hunc modum entitatis, & compositionis, in qua nulla potest ostendri repugnantia, magis quam in compositione lineæ ex suis paribus in infinitum diuisibilibus. Supposita ergo tali compositione partium qualitatis secundum intensiōnē, non est difficile intellegere, secundum eas possit fieri intensiōnē continua. Quia signata a quilibet parte illius qualitatis potest signari alia minor, eo quod sit diuisibilis in infinitum, ergo etiam quilibet pars minor potest breviore tempore acquiri, & maior in maiori atque ita tota intensiōnē fieri successione continua.

Quo sit ut licet in huiusmodi qualitatibus soleant à nobis mente diuidi octo vel decem gradus, ut de illis loqui possumus, singuli tamen gradus non sint indiuisibilis, sed sunt veluti partes reales, sicut in linea diuidimus palmos, aut in tempore horas, quæ tamen in infinitum diuisibilis sunt. Atque ita, quando calor ut duo intendit successiōnē, non sit immediatè ut tria, sed prius sit ut duo & dimidium, & prius acquirit quartam partem tertii gradus, & sic in infinitum.

Dices: quamvis hinc sufficiens declaretur, successionem continua non repugnare intentioni ex omnibus. Parte latitudinis formæ, tamē nondum esse sufficiens rationem datā cur illam latitudine formæ successiōnē fiat, nam licet illæ partes formæ in re finitæ distinctæ, & sint diuisibilis illo modo, nihilominus possunt omnes simul fieri, sicut partes lineæ etiam sunt distinctæ, & diuisibilis in infinitum, & nihilominus simul produci possunt: vel sicut in calore partes quas haber in superficie, secundum extensionem, distinctæ sunt, & diuisibilis in infinitum sicut partes superficie, & tamen omnes possunt simul fieri: contingit enim simul calefieri totam superficiem. Et confirmatur ac declaratur ratione, nam omnes illi gradus intensiōnē simul permanent in eodem subiecto, & si ab agente pendeant in conservari, simul etiam ducant quilibet instanti tota actio, per quam sunt, non obstante distinctione partium, & diuisibilitate illius latitudinis: ergo eadem ratione simul fieri possunt absque illa successione. Patet consequentia, tum quia non est maior ratio de conservatione, quam de prima productione, tum etiam quia partes actionis vel mutationis non magis inter se pugnant, quominus simul sunt, quam partes termini, quominus simul sunt, quia tota repugnaria actionum sumenda est ex terminis. Ergo omnes partes illius actionis possunt simul fieri sine illa successione: ergo ex solo illo capite non redditur sufficiens ratio huius continua successionis.

Respondetur in primis, difficultatem hanc que prope-

procedere de successione, discreta, & de continua, qui ratio facta eo tendit, ut probet omnes gradus similiari, & sine illa successione. Deinde dicimus, rationem factam recte concludere, ex parte solius latitudinis intentionis ipsius qualitatis non repugnare, quoniam qualitas intentionib[us], aut secundum totam latitudinem suam; aut secundum aliquos gradus eius, simul fiat. Id quod etiam confirmat experientia, nam lumen subito fit secundum aliquos gradus intensior, & voluntas nostra subito prorumpere potest in feruentem, & intensum actum amoris. Neque hoc est contra dicta, quia solum diximus intentionē qualitatis posse continuari fieri: verumq[ue] autem verū esse potest, cum veraque sit propostio indefinita. Quid si inquiras, quis modus effectiōnis sit magis naturalis qualitati, aut intentioni eius. Respondeo, iuxta diuersas conditiones rerum concurrentium ad talem actionem alterutrum ex dictis modis esse magis connaturalem. Si enim ex parte qualitatis intentionib[us], consideres permanentiam eius, & quod omnes gradus eius possunt esse simul in eodem subiecto quod sufficiens habet capacitatē ad omnes illos simul recipiendos & sustinendos, ex hac parte magis connaturale est tali qualitate ut tota secundum omnem suam intentionem simul fiat, si ex parte agentis sufficiens sit virtus, & nihil sit, quod impedit, & hoc etiam sufficiens probari difficultas proposita. At vero si consideremus, aut limitatam virtutem agentis, aut repugniam vel indispositionem passi, sic magis connaturale est ut talis intensio, continua successione fiat, eo modo, quo illam declarauimus.

Arg. hinc colligere licet tres causas, ob quas mutatione h[oc] successione fit, supposita latitudine seu capacitate ex parte termini, ex quibus duas sunt certiores, alia vero magis dubia. Prima causa est distantia inter agens, & passum, que per continuum motum minuitur, dum magis ac magis appropinquat agens & passum: quā causam experimur in illuminatione Solis. Extratio est, quia agens limitatum non æquè agit in distans ac in propinquum, & ideo in partem distans tempore non agit in principio quantum absolūte potest, sed solum quantum potest ad talem distantiam, quia vero illa distantia successiū minuitur; & continuè, ideo etiam successiū, & continuè crescit effectus in eisdem partibus passi, quod augmentum intentionis est. H[ec] est ergo prima causa huius successione continua respectu agentium naturalium, cui alia proportionaliter responderet in agentibus liberis, nō quatenus talia sunt, nō agunt, quantum possunt, sed quantum volunt, & ideo, si aliunde non est impedimentum, possunt successione continua intendere qualitatem, magis ac magis applicando suam virtutem. Ut voluntas potest per aliquod tempus continuè amare, & amore ipsum intendere.

Secunda causa est resistentia subiecti per contrarium qualitatem, vel per alias dispositionem repugnante introductioni alterius qualitatis. Ex hac enim radice frequenter provenit successio, quam in alteratione physica & materiali experimur, ut lignum etiam per se applicatum sit maximo igni, nō subito perfectè calcet, sed successiū, quod non prouenit nisi à resistentiā. Nam cum agens sit finita virtus, non potest resistentiam passi subito vincere, unde quo minore est passi resistentia, eo velocius fit intensio. Soler autem alterationis nomen simpliciter dictum, apud Philosophos sumi pro alteratione physica & materiali ac sensibili, quae sit inter contraria, & est via ad generationes & corruptiones: quomodo dicitur i.de Generat. quidquid alterabile est, esse corruptibile, & ideo talis alteratio simpliciter dicitur motus successiū, quia sicut naturale est his qualitatibus habere contraria, ita etiam naturale illis est successione inendi ac perfici. Hic vero occurrebat specialis difficultas de intentione habituum, de qua statum dicam.

Tot. II. Metaphys.

Tertia causa huius successione est potest sola immutatio seu imperfecto virtutis agentis. Nam ex illa potest provenire, ut non possit subito efficiere totū effectum, & ideo paulatim & per partes illum efficiat. Itaque h[oc] causa differt a precedentibus, quia seclusa resistentia passi, & ab alia etiam omni distantia inter agens & passum, ex eo praeceps quod agens est imperfecta virtutis, determinatur ad talem modum agendi, ut non possit omnes gradus latitudinis formē simul efficiere, sed vnum post alium. Ad quod etiam concurret varia dispositio subiecti, nam cum in principio non sit dispositum ad talem qualitatem, agens non potest in illud introducere nisi minimum gradum: per hunc autem disponitur ad gradum ulteriorem, & ita consequenter per vnumquemq[ue] gradum ad alium proximum perfectiorem, atque h[oc] ratione successio fit intensio. Exemplum huius dari potest in intentione habituum: actus enim qui efficit habitum, non statim conferit illi omnem intentionem quam potest etiam in potentia nullus sit actus cōtrarius. Nam, ut supra diximus, primus actus efficit habitum, & non est verisimile efficiere statim habitum sibi squalē quoad omnes gradus intentionis: imo multi existimant primū actum nihil efficeret, sed quantum vel quintum in virtute precedentium nos autem existimamus, necessarium esse ut nūquisque actus aliquid efficiat, & alias non posse posteriorem actuū iuuari a precedentibus. Addimus tamen verisimile esse, habitum, qui sit per primū, vel secundū actum, non posse esse tam perfectum vel intensum, quantum per plures actus similes fieri potest. Vnde concludi videtur, primū actum ex sola imperfecta virtute actua non posse simul producere intentionem habitus sibi adæquatam.

De habituum intentione peculiaris difficultas.

Diles. Ergo saltem in intentione habituum verum. Est non fieri successione continua, sed per mutationes discretas, nam vnum actus subito videtur efficiere aliquem gradum intentionis, & postea aliud actum addere aliam particulam intentionis, & sic de ceteris. Relinqueret, quanquam id concedatur, nullum esse inconveniens, quia nos non diximus, omnē intentionem qualitatis successione continua fieri, & hic interuenit specialis causa, ob quam nō continua fiat, quia quot variantur actus, tot variantur agentia concurrentia ad intentionem, & vnumquodq[ue] eorum subito agit, quantum potest. Deinde potest responderi negando sequelam, si sensus consequentis sit, ut esse debet, intentionem habitus non posse aliter fieri quam per mutationes discretas.

Vt autem explicem, vtramque responsonem ad uerto, duobus modis intelligi posse, habere vnumquemque actum virtutem ad efficiendum vel intendendum habitum. Primo, quod nullus actus per se solus sit sufficiens ad efficiendum habitū sibi squalē secundum intentionem suam, sed solum ad efficiendum aliquem gradum habitus in certa proportione, ut, verbi gratia, quod actus ut quatuor possit in nuda potentia introducere primum gradum habitus: in potentia vero iam habente primum gradum, possit introducere secundum, & sic de ceteris. Deinde, quia isti actus ex natura sua habent actionem perfectiā, & non corruptiā, addi etiam potest verisimile esse, vnumquemque actum subito efficiere quantum potest, iuxta dispositionem & capacitatē potentiarū, ita ut si illa sit magis vel minus disposita, aut etiam contraria qualitate affecta, etiam possit actus magis vel minus efficiere, semper tamen subito, simulq[ue] efficiat totum, quod hic & nunc potest circa subiectum sic dispositum. Quod si h[oc] vera sunt ex illis recte sequitur intentionem habitus fieri per mutationes discretas, & procedit primus modus respondendi.

Tt Secun-

XVII.
Tertia causa
sua, ut se
nis in inten
sione.

XXI.

Secundo vero modo intelligi potest hæc actiuitas actuum, nimirum, quod virtus actua vniuersitate actus non sit limitata ad unum tantum gradum habitus sibi æqualem: sed posse quantum est de se efficiere habitum sibi æqualem in intensione, ita tamen ut non valeat effectum sibi adequantum subito efficiere, sed paulatim procedat ab imperfecto ad perfectum. Est autem hoc verisimile, primo quia cum actus sit perfectior quam habitus acquisitus per illum, nulla est ratio ob quam de se non est effectuus habitus secundum totam suam intensiōnem, quandoquidem virtus actua est proportionata entitatē forsan, & cœret per singulos gradus eius Secundo, quia supposito, quod primus actus non efficiet habitum sibi æqualem in intensione, verisimile est secundum actum æqualem augere illum habitum, & trunque sit valde probabile ipsa experientia, ut supra ostendi. ergo etiam idem actus perseverans in potentia magis ac magis intenderet habitum à se productū in primo instanti. Paret consequentia, quia ille actus perseverans non est minus efficax physice loquendo, quam aliud actus sibi æquals, & ex eo quod aliquid efficerit in primo instanti, non est diminuta eius virtus, quo minus postea etiā possit efficiere quādiu est: si subiectum sit capax: ergo etiam idem actus perseverans potest intendere habitum à se productū. Et hoc etiam videtur ostendere experientia, nam ceteris paribus firmorem habitum aliquis acquirit per diuturnum actum, in quo multo tempore perseveravit, quam per actum breui transiunt: ergo signum est eundem actum esse actuum, saltem quādo habitus non pervenit ad perfectionem ei æquale. Atque ita etiam sequitur, actum quantum est ex se virtutem habere, ad efficiendum habitum sibi æqualem, quanquam non possit totam illam efficiacitatem simul exercere, sed paulatim propter limitationem & determinationem talis virtutis ut in tercia causa dicemamus. Cui addi potest non esse aliquam resistentiam ex parte subiecti susceptui habitus propter indeterminationem & indifferentiam eius, ut supra disputatione 4. assertebamus. Nam si in agente est sufficiens virtus, difficile intellectu est cur determinetur ad illum modum agendi, si ne subiectū resistit vlo modo, nec formæ repugnat instantanea productio. Atque ita videtur limitata illa tercia causa, & fere coincidit cum secunda solumque erit differentia in modo illius repugnantie vel resistentie ex parte subiecti,

XII.
Habitus cōtinua successione in-

tinendi potest intendere potest habitum à se productū in principio, necesse est ut successivè & continuè illum intendat idem agens, & æque applicatum: unde eandem etiam vim & rationem habet ad agendum in toto illo tempore. Et argumenta superius facta de ceteris agentibus, hic etiam locum habent. Et maxime hoc potest confirmari, si idem actus in potentia continuè augatur ut, fieri possit diximus: nam tunc ratione maioris intensiōnis continuè magis etiam ac magis continuè augabit habitum. Denique, hoc etiam videtur maxime necessarium, quando potentia est affecta contrario habitu in gradu incompensibili, nam tunc etiā per habitum resistit intensiōne alterius habitus, & ideo necesse est ut actio non sit instantanea, sed successiva, difficile enim erit differentiam in hoc constituere inter habitus contrarios, & alias qualitates oppositas, quæ erat difficultas superius remissa in hunc locum.

XXIII.
Opp. sita sententia fundamen-

ta diuinatur. Ad fundamentum contraria sententia, quatenus autoritates continet, responsum iam est: non enim negant illi Doctores, motu alterationis vel augmentationis posse esse continuum, sed negant semper continuè fieri, id est, sine interruptione aut per totam viam, aut per diuturnum tempus, quod non prouenit

ex intrinseca natura talis motus, aut termini eius, sed ex multiplici variatione rerum & caularum vniuersi: de qua re latius differunt Philosophi agentes de corporum augmentatione. Ratio illius opinonis solvetur commodius sequenti.

SECTIO IV.

An latitudo intensiōna qualitatum habeat definitos terminos in intensiōne & remissione.

Ec questione tractari solet à Philosophis in Physicorum, vbi generatim disputant de terminis, maximo & minimo, rerum omnium, quæ augmentum vel decrementum sufficiere possunt. Tamen, quoad hanc partem hoc loco visa est necessaria, hac disputatio, tum propter solendum fundatum contraria sententiae propositum in se p̄ced. tum etiam, quia licet augmentum extensum, quod materiam & quantitatem consequitur, & consequenter etiam eius termini, ad considerationem physica pertineant, tamen augmentum intensum ex le habbit à materia & quantitate, ideoque tam de illo, quam de terminis eius ad Metaphylicum agere per se pertinet.

Questionis sensus.

Est autem sensus questionis utrum qualitas habens latitudinem intensiōna, determinet fibi certum aliquem gradum, vel particulam suę entitatis, quam, ut minimum requirat ut fieri possit, ita ut remissior produci aut conservari non possit, & hoc est qualitatem terminari ad minimum. Ad maximum vero terminari est, quod detur aliquis terminus illius entitatis, ultra quæ non possit eius intus progreedi. Et quamvis distinguere soleant Philosophi duplex terminos magnitudinis, & paruitatis, scilicet, intrinsecum, & extrinsecum, quos in paruitate vocat minimum quod sic, & maximum quod non, in magnitudine vero, maximū quod sic, & minimum quod non, in praesenti vero non indigemus illa distinctione, quia, si haec qualitates habent terminos, certum est illos esse extrinsecos, & non intrinsecos, ut ex dicendis constabit.

Prima sententia docens datur minimum in intensione.

DE termino ergo paruitatis multi censem hanc qualitates terminari ad minimam. Ita tenet Soncin. 8. Metaphysicor. quæstio. 13. & idem videtur sequi. Landun. lib. 6. Phys. quæstio. 15. Egid. 1. de generat. quæst. 25: & ibi Toletus q. 7. Est tamen differens inter hos autores, nam Soncinas putat illud minimū esse quod simpliciter indiuisibile in sua entitate, tam quoad partium compositionem, qua caret, quam quoad modum afficiendi subiectum magis vel minus, quia iuxta sententiam explicatē intensiōnem in hunc modum, ille gradus minimus ponitur in capax intensiōnis, quia in modo afficiendi non recipit variationem, sed indiuisibilitatem habet. Sed hic sensus supponit falsam sententiam supra impugnatam, quod tota latitudo intensiōna coponatur ex gravibus indiuisibilibus, & ideo illam omittit. An vero in alio sensu possit haec entitas indiuisibilis explicari, & ad veritatem reduci, infra dicam. Alio ergo modo intelligitur illa sententia, nimirum, quod in latitudine intensiōna qualitatis nulla possit signari pars, quæ non sit ex partibus composita, & ideo in ipsa totali entitate nulla sit signabilis pars ita parua, quia alia minor signari possit. Nihilominus tamen signari possit aliqua pars tam parua seu tam remissa, ut non possit minor seu remissior conservari, aut esse quamdisi.

diffusa & separata ab aliis partibus, quod alii verbis dici sole, non dare minimum gradum remissio-
nis inexistentem in tota qualitate, dari tamen mini-
mum separatum existet em, quia qualitas sub minori
intensione fieri aut conservari non potest.

Hæc autem sententia sic expoita suaderi potest:
Primo, quia omnis res permanens incipit per primū
sui esse: ergo & omnis qualitas intensiva: ergo de-
terminat sibi certum gradum, in quo vt minimum
producit debet in instanti, & per primum sui esse: nā
alias si semper produci posset minor & minor, nō ha-
beret determinatum initium, sed in successivo tempore
reincipere. Imo vix intelligi potest, quod ignis incipi-
at introducere calorem in aquam, & quod nō pri-
mo producat aliquā determinatā partē caloris, quae
sit veluti fundatū reliquarum. Secundo, quia
omnis forma determinat sibi certum ac definitum
modum essendi: ergo sicut forma substancialis hac ra-
tione determinat sibi certas dispositiones in defini-
to gradu, & potencia determinatum actum, ita qua-
litas intensibilis determinat certum modum seu gra-
dum remissiois. Et confirmatur, nam in actibus vi-
taibus videtur manifestum, nō enim potest volū-
tas amare, aut intellectus attendere, nisi cum aliqua
definita intensione. Tandem ob hanc causam ha-
bita terminatur ad maximum: nimirum, quia es-
sentiā talis formā limitata est, & ideo etiam sibi dé-
terminat definitum modum essendi: ergo eadem ra-
tio est de termino remissionis, quae est de termino in-
tensionis.

Contraria sententia exponitur.

Nihilominus alii sentiunt, has qualitates ex se non
terminari ad minimam remissionem, sed qua-
unque parte signata posse, quantum est ex se, fieri
aut conservari minorem & separatam ab omni ulteri-
ori intensione. Ita opinor Soto. in i. Phys. q. 4. a. 3.
concl. & Cominbricensis i. Phys. c. 4. q. 1. Faueris
huic sententiae Arist. 6. Phys. c. 6. tex. 53. & 54. vbi pro-
bat in omni motu ex contrario in contrarium ante
quodlibet mutatum esse dari motum, & ante quam-
libet partem motus dari aliam minorem, atque ita
procedere diuīsiblē in infinitum, vt ad minimam
mutatiois partem deueniri possit. Quæ doctrina
generalis est ad omnem verum motum, & alteratio-
nem comprehendit, vt omnes exponunt. Eadem au-
tem ratio est de termino motus, quæ de seipso motu
præterito in motu alterationis intensiua, quia spa-
tium diuīsibilitatis eius, nō est aliud quam latitu-
dines eius: ergo neq; in termino talis mutationis
dari potest minimum secundum intensiū. Ratio-
ne etiam probatur, quia in huiusmodi qualitatibus
non datur minimum inexistentis secundum intensiū.
ergo neq; etiam datur minimum per se existens
seu separabilis ab ulteriori intensione. Antecedens
probatum est, quia latitudo intensiua qualitatis est
ad modum continua, & ideo est diuīsibilis in infinitum:
ergo per designationem in tota qualitate non
potest figurari minima pars in ea existens.

Consequentia variis modis probari potest. Primò
ex proportione ad quantitatem continua, in qua sic-
tu non datur minimum inexistentis, ita neq; per se ex-
istentis quantum est ex ratione ipsius quantitatis, &
idem est (juxta veriorem sententiam) de extensiōne
qualitatis quam habet in superficie, vel quantitate
continua, & sic in ea non datur minima extensiōne
partis inexistentis, ita nec per se separatae eadem autē
proprio esse videtur in gradibus intensiōnis. Secū-
do, quia gradus inferior in intensione, nō penderit per
se a superiori: vt primus à secundo, vel se: undus ater-
tio, sed potius ē conuerso superior gradus penderat ab
inferiori, quasi materialiter quia illum per se supponit. Hæc autem ratio procedit de quacunque inferio-
ri parte talis gradus respectu ulterioris: ergo quæcū-
que pars minima designabilis in qualitate intensa,

Tom. II. Metaphys.

per se nō penderit à reliqua perfectione tota intensiua
qua ei superadditur: ergo per se loquendo potest co-
seruari sine illa: ergo quælibet pars minor & minor,
qua potest existere in tota qualitate; potest etiā per
se existere. Hæc enim sola est ratio ob quam secundū
extensiōne quelibet pars linea quantumvis minor
& minor, quantum est ex se potest per se existere sine
aliis, quia ab eis non penderit, & idem est de quoque
calore minimo secundum extensiōnem: ergo idem
est de intensiōne. Tertio, quia alias forma paulatim
remitteretur, & in aliquo instante perueniret ad cer-
tam minimam intensionem, & sub minori co-seruari
non posset, talis forma destineret per ultimum sui
esse, quia in illo instante esset, & immediate post illud
esse, non posset, quia alias iam esset minor minimis
nam immediate post illud instans fieret remissior. A
lia argumenta fieri solent ad comprobandum hanc
sententiam sumpta ex successionē motus, & ex actio-
ne uniformiter disformi per sphærā activitatis, qua
non sunt adeo efficacia, & ideo illa omitto.

Posterior sententia prefertur.

NVilla ergo ex his sententiis eidēter demonstra-
tri potest. Considerando autem naturam qual-
itatis intensiua, & modum compositionis entitatis e-
ius, quem supra explicavimus, hæc secunda sententia
probabilior videtur & aprior ad intelligendum mo-
dum alterationis continua, quo intensio, vel remis-
sio fit, & modū etiam inceptionis ac definitionis ha-
rum qualitatum. Solum est aduertendum primo, aliud
esse loqui de his qualitatibus secundum se, aliud
vero prout sunt proprietas vel dispositiones talium
formarum: hoc enim posterior modo certū est pos-
se terminari ad minimum gradum intensionis, quia
non est idem in omnibus formis, sed varius iuxta ve-
ritatem formarum: Vnaquæque enim forma substi-
tialis, sicut determinatam habet naturā & perfectio-
nem intensiua; ita determinatam dispositionem
postulat tam in specie quam in gradu intensionis, &
hoc modo dicimus, posse qualitatem terminari ad
minimum, vel in trascendencia generationis, seu in sta-
tu connaturali talis formæ, vel saltē extrinsecus in
statu præternaturali, seu conservationis vt vocant.
Hic autem non consideramus qualitatem, vt dispo-
sitionem ad formam substancialē, vel secundum se
& secundum suam entitatem, & seclusis extrinsecis
impedimentis, vel cōtrariis agentibus, & sic dicimus
qualitatem nō terminari ad minimum, quia vt quā-
litas sit in suo statu connaturali & perfecto, habere de-
bet integrum intensiōne suam, quia potest dici mi-
nima, vel potius unica ad perfectū statū talis qual-
itatis, quo diminuto incipit qualitas esse in statū im-
perfecto, in quo proinde nullum habet definitū ter-
minum parvitas, quia semper potest procedere ab
imperfecto ad imperfectius, & ē cohūrso totam la-
titudinem suę entitatis potest successiue acquirere.

Secundo est considerandum, aliud esse loqui de
partibus qualitatibus, aliud vero de indiuīsibilibus cō-
tinuitatis aut terminatiuis eius. Opinor h. in hoc
etiam seruari proportionem inter hæc latitudinem
intensiua & extensiua, quod sicut in eis dantur
partes indiuīsibilis in infinitum; ita etiam dantur
quædam indiuīsibilia continua, vel terminantia
huiusmodi partes. Est enim eadē omnino ratio, neq;
aliter potest commode intelligi vera vno, & conti-
nuitas talium partium negari cōtinuitas motus
qui est intensio talis qualitatis, nam in eo dantur par-
tes, & mutata esse, in quibus aliquid fieri necesse est,
quod non potest esse his indiuīsibili.

Atq; hinc colligo, quod sicut in calore, vt octo da-
tur quoddā indiuīsibile caloris continua, septimum
gradum cū octauo, & sextum cum septimo, & sic de
ceteris omnibus gradibus & partibus indiuīsibilibus,
qua inter se cōtinuantur, ita etiam datur quoddam
cōtinuantia.

Tt. 2 vlti-

vitimum indiuisibile terminans illam. Item, quia calor ut octo, & sic incipit per primum sui esse, nam incipit in eo instanti, in quo finitur & consumatur motus intentionis, in quo verum est dicere, nunc non est intentio & immediate ante hoc erat, & è cōneisit nūc est calor ut octo & immediate ante hoc non erat: ergo in illo instanti aliquid additum est, quod consummat & quasi constituit calor ut octo, quod non potest esse nisi terminus indiuisibilis caloris: nā omnes partes caloris per omnes partes motus toto tempore præcedenti acquisitæ fuerant.

X. Vnde vltius concludimus, etiam in alio extremo talis latitudinis intentione dari vltimum seu primum terminum indiuisibilem intiantē, & ex ea parte terminantē: calorem est n. eadē propoatio & ratio. Nam omne continuū finitum clauditur duobus, terminis in quo est differentia inter res successivas & permanentes, q. in re successiva illi termini sunt extrinseci, quia non sunt simul cū toto: at vero in re permanenti sunt intrinseci, quia actū permanenti cum ipso toto, & illud suo modo cōponunt, ut patet in duob. extremitate punctis lineæ, & idem est de quolibet alio continuo permanente. Nec potest afferri vlla ratio, ob quam latitudo intentionis qualitatis habeat indiuisibilia continuantia, & vnum terminum terminantē ex parte vnius extremi, & non habeat aliud ex alia parte: datur ergo vtrinq; indiuisibilis terminus huius latitudinis. Cum ergo dicimus, non dari minimum in his qualitatibus, intelligēdū est de qualitatibus quoad aliquam partem seu latitudinem diuisibilem, que tantum meretur nomen qualitatis, nam hoc indiuisibile potius vocandum est initium qualitatis. Vnde loquendo de illo, negari non potest, quin deut in qualitate aliquid minimū, etiam inexistens ipsi qualitati nimis illud indiuisibile, in quo (vt ita dicam) veluti inchoatur, & quasi fundatur tota latitudo intentionis qualitatis. Ut si concepiamus lineam ascendentem à centro vscq; hue, in illa non poterimus designare minimum quid versus centrum, possumus autem designare punctū existens in centro, qui est velut basis totius lineæ: ad hunc ergo modum concienda est hac latitudo intentionis qualitatis. An vero illud primum indiuisibile possit non solum in toto designari, sed etiam interdum pro aliquo tempore, vel instanti esse solum absq; aliis partibus qualitatis, dicam statim respondendo ad fundamenta contrariaz sententiaz.

Satis fundamentis prioris opinionis & incepio qualitatum exponitur.

XI. Prima ergo ratio cōtrarie sententie sumpta est ex modo incipiendi talium qualitatum, ad quē vno verbo responderi posset, rem permanentem quantum est ex se incipere per primum sui esse, si nihil aliud obstat, quia, ut supra dicebamus, etiam qualitas intentionis indiuisibile quantum est ex se, simul tota sit, sicut tota simul est. At vero ex adiunctis conditionibus agentis, aut passi, sicut non repugnat rem permanentem, non fieri simul totam, sed partem post partem, ita etiam non repugnat incipere per vltimum non esse, itavt ante quamlibet partem eius alia minor sit facta, quia tunc non incipit per mutationem indiuisibilem, neq; ad desitionem motus successivi, sed ad incepionem alterationis, vel intentionis successivæ.

XII. Ut tamen hoc amplius declaremus, distinguamus inter potentiam, intentionem, & propriam productionem totius qualitatis. Quando cumq; enim proprie inchoatur sola intentione, supponitur iam qualitas producta & terminata vscq; ad certum gradum per intrinsecum terminum indiuisibilem illius gradus eiq; incipit superaddi vltior gradus. Tunc ergo factis claris est, illum gradum qualitatis quiper illam intentionem fit, & præexistenti qualitatib; additur, etiam si res permanens non incipere per primum sui esse, sed per vltimum non esse, quia non incipit a-

liqua determinata parte qualitatis, sed ante quamlibet sit alia minor, neq; etiam incipit secundum aliquid indiuisibile, quia in præexistente qualitate supponebatur vltimus terminus indiuisibilis gradus præexistentis, qui terminus non corrupitur per vltiorem intentionem, quia vt sape diximus, per intentionem nihil positivum tollitur à qualitate præexistente in esse remisso. Neq; etiam illi proxime additur aliis indiuisibilis terminus, qui in latitudine continua non dantur duo indiuisibilia immediata. Fit ergo per intentionem, vt illud indiuisibile quo antea erat terminans, incipiat esse continuans, per additionem partium eiusdem qualitatis, inter quas partes nulla datum minima, neq; alia qua simul tota habet, & ideo facile intelligitur, gradum illum intentionis incipere per vltimum non esse. Sieur etiam in intentione, id est, evidens, quando illuminatio, v.g. que in hoc instanti attingit intrinsecè usque ad hanc superficiem aeris immediate post hoc vltra progeditur per accessum solis: quidquid enim luminis intelligitur esse in partibus aeris, qui sunt post talem superficiem, incipit esse per vltimum non esse, quia non incipit simul in parte determinata aeris: sed ante quamlibet in minori, & ita continue progressa est actio, sicut sol ipse continue magis ac magis appropinquat: idem ergo est in intentione, nec in hoc esse videret vla difficultas.

XIII. At vero quando prima incipit qualitas in subiecto difficultas est, an oporteat tūc aliquid qualitatis simul & indiuisibiliter introduci, quod sit fundatum totius qualitatis, & in eo qualitas incipiat per primū sui esse: hoc n. necessariū putant auctores contrariaz sententiaz, & ideo ponit minimū in qualitate. Alii vero absoluto negat illud esse necessariū, etiam in prima inceptione, & ita facile expediunt argumentū. Iuxta ea vero q. diximus, est peculiaris difficultas, quod datur in qualitate aliquod indiuisibile initiatiū ei, vt diximus: ergo oportet, vt saltem illud in aliquo instanti primo indiuisibiliter fiat: nō videtur aut posse fieri solum quasi sciuncta ab omnib. partibus, quia haec indiuisibilis non possunt naturaliter ita esse: ergo saltem hac ratione necessarium est aliquid qualitatis simul fieri, quod erit minimum intentionis in ipsa.

XIV. Duo busigitur modis in hoc procedere possumus. Primo, admittendo temper inchoati introductionē qualitatis per primū sui esse in aliquo indiuisibili, vel solo vel simul cum aliquibus partibus, non propter necessitatē minimū, sed propter alias causas naturales. Secundo defendi facile potest: etiam in prima introductione, qualitates s̄pē inchoati per vltimum non esse. Vt verumque declarem, suppono has qualitates interdum fieri cū resistentia passi, interdum vero sine illa. Item suppono causam efficiēt earū aliquando agere ex necessitate naturæ, aliquā libere & voluntariæ. Quando ergo agens naturaliter agit, & sine resistentia, simul agit, quā potest vel simpliciter, vel iuxta capacitatē & applicationē passi. Et quia haec potentia agendi nunquam est ad unum solum indiuisibile qualitatis, sed vel ad totam illam, vel ad aliquem certum gradum eius, ideo ab huiusmodi agente semper fit simul talis qualitas, vel aliquis gradus seu pars eius, nō quia ipsa terminetur ad minimum, sed quia agens est determinat ad sic agendum. Vnde in parte propinqua plus agit & minus ac minus in remotioribus, donec perueniat ad terminum sphæræ sua activitatis. Quod si terminus illius sit intrinsecus, vt est probabile, faciet quidem in illo, seu in ultima superficie sphæra sua activitatis minimum qualitatem, quam potest efficere, indetamen non fit, illud esse minimum ipsius qualitatis secundū respectu: nam ab alio agente voluntario, vel debili poterit illa qualitas remissior fieri. Si autē sphæra activitatis terminatur extrinsecus, vt ali opinantur, tunc illud agens nihil ager in illo termino, seu superficie ultima: sed citra illam ager in toto illo spacio vlti-

tio uniformiter, disformiter, semper: emissus agendo in instantioreca partem, posset tamē illa actio tota consistere supra aliquem certum, vel diuisibilem gradum signatum, & ita ex hoc modo agendi nec colligatur dari minimum in his qualitatibus, neque nondari. At vero si agens sit liberum, potest pro sua libertate applicare vim suam ad magis vel minus agendum; & ita licet demus semper facere simul aliquam partē qualitatis, non tamen certam, sed pro suo arbitrio potest facere minorem & minorem: unde ex hoc modo agendi non colligitur minimum, sed potius oppositum.

V. Atq; hoc idem dicendum est de actibus nostris vitalibus, quatenus libertate pendent, & in instantiā in nobis sunt. Verisimilium enim est, non esse in potestate nostra efficiere solum aliquem indiuisibilem terminum talis qualitatis. Et probabile etiam est, quod regulariter, atq; humano modo loquendo, semper applicamus potentias ad efficiendos hos actus cum aliqua intentione maiori, quam sit aliqua minima quia excoegerari potest, non quia talis intentione sit impliciter necessaria ad esse talis qualitatis, sed quia nos non applicamus potentias ad operandum illo mathematico modo, sed physicè, & quasi confuse ad operandum perceptibile, ut sic dicam, & ita determinatur ad maiorem intentionem, quam in rigore fit necessaria ad esse actus. Deus autem, vel aliud agens quod posset distinctè discernere inter minimas partes qualitatis, posset talem qualitatem in qualibet minimo gradu efficere, & saltem respectu Dei non repugnaret vnicum etiam indiuisibile solum fieri.

VI. At vero quando haec qualitates producuntur cum resistentia passi, vel ab agente limitata virtutis, tunc videtur magis necessaria successio, & incepio per ultimum non esse. Dicunt vero aliqui, etiam tunc semper introduci prius aliquem gradum seu partē qualitatis in instanti, quia agens ut agat seniper: habet proportionem maioris in qualitatibus ex parte passi, & ideo secundum proportionem excessus aliquid prius simul agit, & postea successiuè continua: intentionem. Sed licet hoc demus, non sequitur dari minimum in his qualitatibus, quia etiam in illa proportione & excessu non datur minimum, sed potest qualitas esse minor & minor in infinitum, & ita licet demus aliquid semper simul fieri in instanti, tamen respectu diversorum agentium & diversarum proportionum potest illud esse minus & minus infinitum. Et præterea ille modus agendi non videtur necessarius, quia alias, postquam agens in instanti produxit illam partem qualitatis in passo, multo magis superabit resistentiam eius, quam antea: ergo plures etiam ager in quolibet instanti, quā in illo, quod repugnat successio. Imo nulla esset sufficiens ratio successionis, quia in eodem instanti in quo ille gradus productus manet agens cum eadem vel maiori proportione: ergo statim sine successione illa poterit perfectiorē effectum producere.

VII. Quodcirca si in eo casu agens prius introducit aliiquid in instanti in tale passu, illud non est nisi primum indiuisibile qualitas introrūducenda: quia, ad vincendam resistentiam quoad illud sufficit instantanea mora. Nec videatur inconveniens, illud indiuisibile ita fieri, quia solum est quā in fieri, & in eo statu non permanet nisi per instanti, nā immediatè post illi adiungitur aliiquid qualitatis, & pro illo momento solum est in actuālē emanatione à suo agēte. Quod si hoc non placuerit, dicendum est quotiescumq; qualitas incipit cum resistentia passi, incipere successiū & per ultimum non esse, tardius autem, vel velocius, iuxta maiorem, vel minorē proportionem inter actuātatem & resistentiam. Et tunc etiam illud indiuisibile potest incipere per ultimum non esse, quia non incipit adēquate & per se solum: sed simul cum aliis partibus & ad modum eārum: sicut in successione extensiuā necessario dicendum est.

Tom. II. Metaphys.

Ex his ergo satis factum est, & illi rationi, & omnibus fundamentis relictis in sect. præc. Secunda item ratio cum inductione, quā ibi fiebat, expedita est, nā intensio qualitatis non est dispositio ad illā, sed quādam eius integratā, & ideo determinatā intensio requiritur ad eius consummatam perfectionem, non vero simpliciter ad illius esse.

Determino maximo intensionis.

EX quo etiam facile responderetur ad tertiam rationem, in qua tangitur secunda pars principia huius questionis, quae est de termino maximo intensio. Dicendum est enim qualitates naturalis ordinis determinare sibi certum gradum summam intensionis ad quam possunt pervenire ex natura rei. Tum quia vnaque res determinata sibi certū modum perfectionis intrinsecz, qualis est intensio. Tum etiam, quia haec qualitates commensurantur substantialibus formis, quarum sunt proprietates, vel naturalibus agentibus finitis à quibus fieri possunt. Et ideo non est similis ratio de termino paruitatis, tum quia res que in suo naturali statu postulat certam integratatem, in præternaturali & imperfecto retinet id quod potest sive entitatis, quantumvis minimum sit: tum etiam quia agens finitum licet non possit exceedere certam perfectionem effectus tamen intra illum terminum potest minorem & minorem effectū producere. Locutus sum autem de qualitatibus naturalibus, quia supernaturales & per se infusæ nō habent definitum terminum sui argumenti propter peculiarares rationes, quas latius Theologi considerant. Locutus sum etiam de hac intensione ex natura rei, quia Deus per suam potentiam posset magis ac magis huiusmodi qualitates intendere, cum nulla implicatio contradictionis in hoc esse videatur. Et hæc de qualitatibus dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XLVII.

De Relatione reali in communi.

Rost duo præcedentia genera quantitatis & qualitatis, tractat Aristot. de Ad aliquid in 5. Metaphys. cap. 15. non quia perfectius sit in entitate sua, quam omnia sex vltima prædicamenta, cum Commentator 12. Metaph. com. 19. dicat relationem inter omnia genera esse minimæ entitatis: quod quā vetum sit, ex dicendis constabit. Non ergo perfectionis ordinem, sed ordinem doctrinae videtur Aristoteles obseruisse, tunc quia doctrina ad hoc prædicamentum pertinens, vniuersalior est, tunc etiam quia est quoddammodo necessaria ad ceterorum prædicamentorum cognitionem, eo quod magna ex parte videntur in relatione consistere. Accedit etiam, quod quā plurime relations ad quantitatem & qualitatem proxime consequuntur. De relatione igitur prius in communi videbimus, an sit, quid sit, & quorūplex, & quās proprietates vel causas habeat: & deinde de præcipuis relationum generibus, eārumque fundamentis ac terminis magis in particulari differemus.

S E C T I O I .

An relatio sit verum genus entis realis, distinctionum à reliquis.

Variæ rationes, quibus tota fere difficultas huius prædicamenti proponitur.

Rima ratiō dubitandi esse potest, quia relatio ut relatio, nihil rei ponit in re, quā referri dicitur: ergo non potest constituerre reale genus entis. Consequētia est evidens, quia reale genus fundatur in